

บทบาทของ NATO ในเขตยุโรปตะวันออกที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัสเซีย ปี 1999 - 2014

กรณีศึกษาโปแลนด์กับยูเครน

THE ROLE OF NATO IN EASTERN EUROPE AND ITS IMPACT ON RUSSIAN SECURITY

1999–2014: A CASE STUDY OF POLAND AND UKRAINE

นิติมา ปะดูลัง

บทบาทของ NATO ในเขตยุโรปตะวันออกที่ส่งผลต่อความมั่นคงของรัสเซีย ปี 1999 - 2014

กรณีศึกษาโปแลนด์กับยูเครน

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการทูตและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2567
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

THE ROLE OF NATO IN EASTERN EUROPE AND ITS IMPACT ON RUSSIAN SECURITY
1999–2014: A CASE STUDY OF POLAND AND UKRAINE

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF POLITICAL SCIENCE
(Diplomacy and International Relations)
Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University

2024

Copyright of Srinakharinwirot University

การค้นคว้าอิสระ

เรื่อง

บทบาทของ NATO ในเขตยุโรปตะวันออกที่ส่งผลต่อความมั่นคงของรัสเซีย ปี 1999 - 2014

กรณีศึกษาโปแลนด์กับยูเครน

ของ

นิติมา ปะดูลัง

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการทูตและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์จัตตชัย เอกปัญญากุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าการค้นคว้าอิสระ

..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร. ดร.ศิวพล ชมภูพันธ์ุ)

..... ประธานกรรมการ

(นาวาเอก ดร.หัสไชยญ์ มั่งคั่ง)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราพร ร่มพงษ์พัฒนะ)

ชื่อเรื่อง	บทบาทของ NATO ในเขตยุโรปตะวันออกที่ส่งผลต่อความมั่นคงของรัสเซีย ปี 1999 - 2014 กรณีศึกษาโปแลนด์กับยูเครน
ผู้วิจัย	นิติมา ปะดูลัง
ปริญญา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2567
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร. ดร.ศิวพล ชมภูพันธ์

บทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา อธิบาย และวิเคราะห์ความสำคัญของบทบาทองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organization: NATO) ที่มีต่อภูมิภาคยุโรปตะวันออกในช่วงระยะเวลาระหว่างปี ค.ศ. 1999 ถึง ค.ศ. 2014 อันเป็นช่วงที่มีการขยายตัวของ NATO อย่างต่อเนื่องเข้าสู่ดินแดนเดิมของกลุ่มรัฐในอิทธิพลของอดีตสหภาพโซเวียต การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อความมั่นคงของสหพันธรัฐรัสเซียในเชิงโครงสร้าง โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค (Regional Security Complex Theory: RSCT) ซึ่งพัฒนาโดย Barry Buzan และ Ole Wæver ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐภายในระบบภูมิภาค ที่มีพลวัตของภัยคุกคามและการรับรู้ภัยคุกคามเป็นแกนกลางในการอธิบายพฤติกรรมของรัฐต่าง ๆ ผลการศึกษาเชิงเอกสารจากแหล่งข้อมูลหลักฐานขั้นต้นและขั้นรอง พบว่า การขยายตัวของ NATO ในยุโรปตะวันออกได้เปลี่ยนสมดุลของภูมิภาคความมั่นคงอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้รัสเซียมองเห็นการสูญเสียอิทธิพลในเขตอิทธิพลเดิม และรับรู้ NATO ในฐานะ “ภัยคุกคามที่ไม่สามารถเพิกเฉยได้” ส่งผลให้เกิดการปรับท่าทีและกลยุทธ์ของรัสเซียในการฟื้นฟูบทบาทของตนผ่านเครื่องมือทางทหาร การแทรกแซงทางการเมือง และการรณรงค์ด้านข่าวสาร ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งในยุโรปตะวันออกในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 ไม่สามารถเข้าใจได้โดยอิงจากปัจจัยระดับรัฐหรือระดับโลกเพียงอย่างเดียว แต่ต้องวิเคราะห์ผ่านโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค ซึ่ง RSCT สามารถอธิบายได้อย่างครอบคลุม

คำสำคัญ: โครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค, ยุโรปตะวันออก, รัสเซีย, องค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือ, ยูเครน, โปแลนด์

Title	THE ROLE OF NATO IN EASTERN EUROPE AND ITS IMPACT ON RUSSIAN SECURITY 1999–2014: A CASE STUDY OF POLAND AND UKRAINE
Author	NITIMA PADULANG
Degree	MASTER OF POLITICAL SCIENCE
Academic Year	2024
Advisor	Ph.D Ph.D Siwapon Chompupun

This research aims to study, explain, and analyze the significance of the North Atlantic Treaty Organization (NATO)'s role in Eastern Europe between 1999 and 2014, as well as its impact on Russia's security—an issue that has culminated in persistent regional tensions and conflict. The study adopts the framework of the Regional Security Complex Theory (RSCT) developed by Barry Buzan and Ole Wæver, which emphasizes the interrelated patterns of security interdependence and threat perception within specific regional settings. The study, which draws on both primary and secondary sources, finds that NATO's expansion significantly altered the regional security balance and intensified Russia's perception of threat. NATO came to be viewed by Russian policymakers not merely as a defensive alliance, but as an instrument of Western encroachment into Russia's strategic neighborhood. This perception prompted Moscow to pursue strategies aimed at reasserting its regional dominance, including military modernization, political interference, and information warfare. The findings suggest that the ongoing conflict in Eastern Europe cannot be fully understood without analyzing the region as a distinct security complex, where threats are interdependent and shaped by historical relationships and spatial proximity. In this regard, RSCT provides a comprehensive and nuanced lens through which to understand the shifting dynamics of European security in the 21st century.

Keywords: Regional Security Complex, Eastern Europe, Russia, North Atlantic Treaty Organization (NATO), Ukraine, Poland

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิวพล ชมภูพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งได้ให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดด้วยความเมตตา อดทน และเอาใจใส่ในทุกขั้นตอนของการทำวิจัย ซึ่งแนะแนวทางการวิชาการอย่างรอบด้าน และผลักดันให้ข้าพเจ้าพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งในด้านการวิจัยและการใช้ทฤษฎีอย่างลึกซึ้งตลอดกระบวนการทำงานชิ้นนี้

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ นาวาเอก ดร.หัสไชยญ์ มั่งคั่ง ประธานกรรมการสอบปากเปล่า ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาให้ข้อเสนอแนะอย่างเฉียบคมและสร้างสรรค์ ตลอดจนช่วยเปิดมุมมองใหม่ให้แก่ข้าพเจ้าในการทำความเข้าใจและต่อยอดทางวิชาการในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงระหว่างประเทศ

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราพร ร่วมพงษ์พัฒนะ กรรมการบริหาร หลักสูตรและกรรมการสอบปากเปล่า ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นที่มีคุณค่าและมีบทบาทสำคัญในการชี้แนะแนวทางการปรับปรุงเนื้อหาของงานวิจัยให้มีความครอบคลุมและลึกซึ้งยิ่งขึ้นในประเด็นทางภูมิรัฐศาสตร์และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในอีกด้านหนึ่งของชีวิต ข้าพเจ้าขอขอบคุณจากใจต่อแฟนของข้าพเจ้า **Алина Луцко** ที่อยู่เคียงข้าง คอยให้กำลังใจ เข้าใจ และซัพพอร์ตข้าพเจ้าในทุกช่วงเวลาของความเครียดและความท้อแท้ ตลอดระยะเวลาของการทำวิจัยนี้ ความอดทนและการสนับสนุนอย่างเฝ้าระวังของเธอนั้นเป็นแรงผลักดันที่สำคัญในชีวิตของข้าพเจ้า

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อ นายนิติพงษ์ คุณแม่ นางสาวสิริมา น้องชาย นายนิติภูมิ และน้องสาว นางสาวนิตินัดดา ที่เป็นรากฐานแห่งความอบอุ่นของครอบครัว คอยให้กำลังใจสนับสนุนทั้งด้านจิตใจและทรัพยากรอย่างไม่มีเงื่อนไข และไม่เคยหยุดเชื่อมั่นในศักยภาพของข้าพเจ้าแม้ในยามที่ข้าพเจ้าเองอ่อนล้า

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณ พี่อ้นรัก – ภิญญาดา และ มนต์ชัย ที่คอยให้ความช่วยเหลือในหลายด้าน ทั้งในเรื่องข้อมูล เทคนิค และการอยู่เป็นเพื่อนในช่วงเวลาที่ต้องการมากที่สุด น้ำใจและมิตรภาพของพวกเขาเป็นอีกหนึ่งพลังสำคัญที่ทำให้งานชิ้นนี้เสร็จสมบูรณ์ลงได้

นิติมา ปะดูลัง

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามวิจัย.....	4
1.3 สมมติฐานงานวิจัย	4
1.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.5 ขอบเขตของการศึกษา.....	5
1.6 ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวคิดและทฤษฎี.....	9
2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	24
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	30
3.1 ประเภทของการวิจัย	30
3.2 แหล่งข้อมูล.....	30
3.3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	31
3.4 การเลือกกรณีศึกษา	32

บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	36
4.1 บทนำของบทวิเคราะห์.....	36
4.2 กรณีศึกษาการตอบโต้ของรัฐเซีย: ระบบซีปนาวุธในโปแลนด์และยูเครน	37
4.2.1 กรณีศึกษา: โปแลนด์.....	37
4.2.2 กรณีศึกษา: ยูเครน.....	39
4.3 การเปรียบเทียบระหว่างสองกรณี.....	42
4.4 ผลสะท้อนต่อโครงสร้างความมั่นคงของรัฐเซียในมุมมอง RSCT	43
4.5 สรุปบทวิเคราะห์.....	44
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	46
5.1 สรุปผลการวิจัย	46
5.2 ข้อเสนอแนะ	47
5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ	47
5.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	48
5.3 ข้อจำกัดของการวิจัย	48
บรรณานุกรม	50

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 การเปรียบเทียบ Regional Security Complex Theory กับทฤษฎีอื่น ในความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ	13
ตาราง 2 เปรียบเทียบกรณีศึกษา โปแลนด์ vs ยูเครน ภายใต้กรอบ RSCT	34
ตาราง 3 การเปรียบเทียบระหว่างสองกรณี	42

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภายหลังสิ้นสุดสงครามเย็น สถาปัตยกรรมด้านความมั่นคงของทวีปยุโรปได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในภูมิภาคยุโรปตะวันออกสำหรับการศึกษาคำนี้ ยุโรปตะวันออก” (Eastern Europe) หมายถึง เป็นแนวคิดที่มีทั้งมิติทางภูมิศาสตร์ การเมือง และประวัติศาสตร์ที่ทับซ้อนกัน โดยทั่วไปแล้วหมายถึงกลุ่มประเทศที่ตั้งอยู่ระหว่างเยอรมนีกับรัสเซีย ซึ่งในอดีตเคยอยู่ภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ในช่วงสงครามเย็นและอยู่ในอิทธิพลของสหภาพโซเวียต ตัวอย่างประเทศในกลุ่มนี้ได้แก่ โปแลนด์ เช็ก สโลวัก ฮังการี โรมาเนีย บัลแกเรีย ประเทศแถบบอลติก (ลิทัวเนีย ลัตเวีย เอสโตเนีย) ยูเครน เบลารุส และบางครั้งอาจรวมถึงรัฐบอลข่านบางส่วน

ปัญหาหลักของภูมิภาคยุโรปตะวันออก คือการเป็น “พื้นที่ก้ำกึ่ง” (buffer zone) ทางภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างอำนาจตะวันตก กับรัสเซีย ทำให้ประเทศเหล่านี้เผชิญแรงกดดันจากทั้งสองฝ่ายในแง่นโยบายความมั่นคง การทหาร และการจัดระเบียบภูมิภาค ความไม่แน่นอนทางเอกลักษณ์ (identity) ระหว่างความเป็น “ยุโรป” กับ “รัสเซีย” ส่งผลให้ภูมิภาคนี้มักตกเป็นพื้นที่แข่งขันทางอำนาจและเกิดวิกฤตทางการเมืองอยู่บ่อยครั้ง เช่น กรณีวิกฤตยูเครนในปี 2014

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้กรณีศึกษาของ โปแลนด์ และ ยูเครน ซึ่งมีคุณสมบัติแตกต่างกันในด้านระดับความสัมพันธ์กับ NATO และการรับรู้ภัยคุกคามจากรัสเซีย เพื่อสะท้อนให้เห็นพลวัตของ RSCT ในยุโรปตะวันออก

โปแลนด์ เป็นประเทศยุโรปตะวันออกที่เข้าร่วมเป็นสมาชิก NATO ตั้งแต่ปี 1999 และมีท่าทีสนับสนุน NATO อย่างแข็งขัน ถือเป็น “รัฐแนวหน้า” (frontline state) ที่มีบทบาทในการผลักดันการขยายอิทธิพลของ NATO ในภูมิภาค

ยูเครน แม้ไม่ใช่สมาชิก NATO แต่ได้ดำเนินนโยบายใกล้ชิดกับตะวันตกหลังปี 2004 โดยเฉพาะภายหลังการปฏิวัติส้ม (Orange Revolution) ซึ่งทำให้รัสเซียมองว่ายูเครนกำลังเปลี่ยนจุดยืนทางยุทธศาสตร์ กลายเป็น “พื้นที่อ่อนไหวทางความมั่นคง” (security sensitive zone) และในที่สุดก็เกิดกรณีการผนวกไครเมียโดยรัสเซียในปี 2014

ภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี 1991 NATO ได้ดำเนินนโยบายขยายอิทธิพลไปทางตะวันออก เพื่อผนวกรวมประเทศที่เคยอยู่ในกลุ่มสนธิสัญญาออร์ซอเข้าสู่โครงสร้างความมั่นคงของโลกตะวันตก

แม้ว่า NATO จะอธิบายว่าการขยายตัวครั้งนี้เป็นกลไกในการส่งเสริมประชาธิปไตยและสร้างเสถียรภาพ แต่รัฐบาลรัสเซียกลับมองว่าเป็นการรุกร้าเขตอิทธิพลของตนในอดีต¹

สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดความตึงเครียดระหว่าง NATO และรัสเซียเพิ่มมากขึ้น จนนำไปสู่ความขัดแย้งเชิงภูมิรัฐศาสตร์ที่มีลักษณะใหม่

การเลือกประเทศโปแลนด์และยูเครนเป็นกรณีศึกษาในงานวิจัยนี้มีความตั้งใจในเชิงยุทธศาสตร์อย่างชัดเจนโปแลนด์เป็นอดีตประเทศในเขตอิทธิพลของสหภาพโซเวียตซึ่งสามารถผนวกรวมเข้าสู่ NATO และสหภาพยุโรปได้อย่างสำเร็จ พร้อมกับปรับเปลี่ยนแนวทางการมั่นคงของตนไปสู่ทิศทางตะวันตกในทางตรงกันข้าม ยูเครนอยู่ในสถานะ “ก้ำกึ่ง” ระหว่างอิทธิพลจากตะวันตกและการต่อต้านจากรัสเซีย สถานะดังกล่าวสะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางภูมิรัฐศาสตร์ที่กำลังถูกช่วงชิงอย่างเข้มข้น ทำให้กรณีของยูเครนมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างออกไปและน่าสนใจในการศึกษาวิเคราะห์

งานวิจัยนี้ได้พิจารณาเฉพาะในเชิงภูมิรัฐศาสตร์เท่านั้น หากยังให้ความสำคัญกับบริบททางประวัติศาสตร์และการเมืองร่วมด้วยประสบการณ์ในอดีตของโปแลนด์จากการถูกแบ่งแยกดินแดนและการอยู่ภายใต้การครอบงำของโซเวียต ส่งผลต่อวัฒนธรรมทางยุทธศาสตร์ของประเทศ และความต้องการหลักประกันด้านความมั่นคงจาก NATO อย่างต่อเนื่อง ขณะที่ยูเครนมีประวัติศาสตร์การเมืองที่ซับซ้อนตั้งแต่ได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1991 จนถึงการประท้วง Euromaidan ในปี ค.ศ. 2014 ซึ่งเผยให้เห็นถึงความเปราะบางทางการเมืองภายในประเทศ และความเสี่ยงจากการถูกแทรกแซงจากภายนอก²

การขยายสมาชิกภาพของ NATO ที่เริ่มขึ้นในปี 1999 ได้เปลี่ยนสมดุลอำนาจในภูมิภาคและกระตุ้นให้รัสเซียปรับยุทธศาสตร์ความมั่นคงของตนอย่างต่อเนื่อง กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความร่วมมือทางการเมืองและการทหาร แต่ยังมีผลต่อโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในภูมิภาค และต่อท่าทีของรัสเซียต่อ NATO ด้วย³

¹ Smith, M. A. (2020). *Russia and NATO: A relationship in crisis*. Routledge.

² Wilson, A. (2014). *Ukraine crisis: What it means for the West*. Yale University Press.

³ พงศ์พล ชื่นเจริญ. (2566, 26 ธันวาคม). 32 ปี 'สงครามเย็น' สิ้นสุด ย้อนประวัติศาสตร์โซเวียต จากวันที่ยิ่งใหญ่อันลมสลวย. The Standard. <https://thestandard.co/32-years-the-end-of-the-cold-war/>

งานวิจัยนี้ใช้ RSCT เป็นกรอบวิเคราะห์หลัก โดย RSCT เน้นการศึกษาความมั่นคงในระดับภูมิภาค ซึ่งเป็นระดับที่รัฐภายในภูมิภาคมีความสัมพันธ์ด้านภัยคุกคามและความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ต่อจากนี้ไปในงานวิจัยจะใช้ตัวย่อว่า RSCT

แนวคิด RSCT ของ Barry Buzan และ Ole Wæver โดดเด่นจากกรอบทฤษฎีความมั่นคงอื่น ๆ ตรงที่ เปลี่ยนจุดเน้นจากรัฐในฐานะหน่วยปัจเจก ไปสู่การพิจารณา ภูมิภาค ในฐานะระบบย่อยของความมั่นคงระหว่างประเทศ ภูมิภาคไม่ได้ถูกมองเพียงในเชิงภูมิศาสตร์ แต่ในฐานะโครงสร้างของความสัมพันธ์ด้านภัยคุกคาม (threat relationships) ที่รัฐภายในภูมิภาคนั้นมีต่อกัน ซึ่งเชื่อมโยงอย่างแน่นแฟ้นกว่ารัฐที่อยู่นอกภูมิภาคนั้น

การที่ RSCT ให้ความสำคัญกับ “ระบบ” หรือ ความสัมพันธ์แบบเครือข่าย แทนที่จะมุ่งเน้นที่เจตจำนงหรือความสามารถของรัฐใดรัฐหนึ่งโดยลำพัง ทำให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์เชิงโครงสร้างในระยะยาวได้อย่างมีพลวัต โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีตัวแสดงภายนอกเข้ามาแทรกแซง เช่น NATO ในกรณียุโรปตะวันออก

ในระบบความมั่นคงระดับภูมิภาค ภัยคุกคามไม่กระจายตัวอย่างเป็นอิสระ แต่เกิดขึ้นในลักษณะลูกโซ่ การเปลี่ยนแปลงทางยุทธศาสตร์ของรัฐหนึ่ง เช่น การเข้าเป็นสมาชิก NATO ของโปแลนด์ หรือความพยายามเข้าใกล้ตะวันตกของยูเครน จึงไม่ใช่เพียงเหตุการณ์ภายใน แต่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างความมั่นคงของทั้งภูมิภาค และทำให้รัฐอื่น ๆ ต้องปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ตอบสนองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

RSCT อธิบายว่าภูมิภาคที่ยังไม่มีเสถียรภาพด้านอำนาจ (unstructured regions) หรือที่รัฐภายในยังไม่สามารถจัดการภัยคุกคามด้วยตนเอง จะเปิดช่องให้ตัวแสดงภายนอก (external powers) เข้ามาแทรกแซงในลักษณะที่เรียกว่า overlay ซึ่งเกิดขึ้นเมื่ออำนาจภายนอกมีบทบาทเหนือกว่าความสัมพันธ์ภายใน เช่น NATO หรือสหรัฐอเมริกาในยุโรปตะวันออก ผลลัพธ์คือ รัสเซียที่เคยเป็นแกนกลางของ Post-Soviet Security Complex รู้สึกว่าสถานะของตนถูกคุกคามอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่พฤติกรรมเชิงรุกมากขึ้น

หนึ่งในจุดเด่นสำคัญของทฤษฎี RSCT คือ การอธิบายความสัมพันธ์แบบ “มิตร” หรือ “ศัตรู” ระหว่างประเทศ ซึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าประเทศไหนเป็นพันธมิตรกัน หรือมีข้อตกลงร่วมกันเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับ การรับรู้ที่สะสมมานาน ว่าใครคือพวกเดียวกัน และใครคือศัตรู หรือ Amity-Enmity Patterns

การรับรู้นี้เกิดจากหลายอย่างรวมกัน เช่น ประวัติศาสตร์ร่วม ความทรงจำเกี่ยวกับสงครามหรือความขัดแย้งในอดีต วาทกรรมทางการเมืองและการรับรู้ถึงภัยคุกคามร่วมกัน

ตัวอย่าง เช่น รัสเซียมอง NATO ว่าเป็นภัยคุกคาม เพราะเคยมีประวัติความตึงเครียดในช่วงสงครามเย็น และ NATO กำลังขยับเข้ามาใกล้ขอบเขตรัสเซียมากขึ้น ซึ่งรัสเซียมองว่าเป็นการรุกล้ำพื้นที่อิทธิพลดั้งเดิมของตน

ในขณะเดียวกัน โปแลนด์และยูเครนที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัสเซียมาก่อน ก็มีความทรงจำเกี่ยวกับการถูกรุกราน จึงหันไปหาตะวันตกและมองรัสเซียเป็นภัย

ความสัมพันธ์แบบนี้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงเร็ว ๆ แต่เกิดจากการสะสมมุมมองและความรู้สึกของประเทศต่าง ๆ ต่อกันเป็นเวลานาน RSCT จึงช่วยอธิบายว่า ความมั่นคงไม่ได้ขึ้นอยู่กับแค่เหตุการณ์ล่าสุด แต่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงลึกที่ฝังอยู่ในระดับภูมิภาค และต้องดูภาพรวมทั้งระบบ ไม่ใช่แค่การกระทำของประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น

การวิเคราะห์ทฤษฎีของโปแลนด์และยูเครนผ่านกรอบดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายผลกระทบของบทบาท NATO ที่มีต่อพลวัตความมั่นคงในภูมิภาคยุโรปตะวันออก โดยเน้นย้ำถึงปฏิกิริยาของรัสเซียต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงยุทธศาสตร์ดังกล่าว นอกจากนี้ยังมุ่งตอบคำถามว่า บทบาทที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงของ NATO ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัสเซียอย่างไร และปัจจัยทางประวัติศาสตร์ อุดมการณ์ และภูมิรัฐศาสตร์ ยังคงมีอิทธิพลต่อโครงสร้างระเบียบโลกหลังสงครามเย็นในบริบทปัจจุบันเพียงใด

ในงานวิจัยฉบับนี้ ปีพุทธศักราชจะไม่ถูกใช้ โดยจะใช้เฉพาะปีคริสต์ศักราช (ค.ศ.) และเพื่อความกระชับ จะไม่ใส่คำว่า “ค.ศ.” นำหน้าตัวเลขปี

1.2 คำถามวิจัย

บทบาทของ NATO ในการขยายอิทธิพลสู่ยุโรปตะวันออกระหว่างปี 1999–2014 ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัสเซียอย่างไร?

1.3 สมมติฐานงานวิจัย

การขยายบทบาทของ NATO ในยุโรปตะวันออกระหว่างปี 1999 – 2014 มีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัสเซียในเชิงโครงสร้างภูมิภาคตามกรอบทฤษฎี RSCT

1.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการขยายสมาชิกภาพของ NATO ต่อความมั่นคงระดับภูมิภาคในยุโรปตะวันออก และต่อการรับรู้ภัยคุกคามของรัสเซีย
2. เพื่ออธิบายกลไกและพลวัตของการเปลี่ยนแปลงในความมั่นคงระดับภูมิภาค

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของ NATO ในเขตยุโรปตะวันออกที่ส่งผลต่อความมั่นคงของรัสเซีย ปี 1999 – 2014 กำหนดขอบเขตการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ด้านเวลา: ศึกษาภัยคุกคามช่วงระหว่างปี 1999–2014 ซึ่งเริ่มต้นจากในปี 1999 วลาดิเมียร์ ปูติน เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมือง และต่อมาได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี เป็นช่วงเวลาของการขยายตัวของ NATO จนถึงการผนวกไครเมียปี 2014 ช่วงเวลานี้เปิดโอกาสให้ทฤษฎี RSCT มาใช้วิเคราะห์ได้อย่างครอบคลุม เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับหน่วยรัฐ ภูมิภาค และระบบโลก อีกทั้งการตอบสนองของรัสเซียก็สะท้อนชัดถึง พลวัตระหว่างปัจจัยภายใน ภูมิภาคกับแรงกดดันจากภายนอก

2. ด้านพื้นที่: ภูมิภาคยุโรปตะวันออก มีขอบเขตชัดเจนทั้งในเชิงภูมิศาสตร์และการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด RSCT ที่เน้น “ภูมิภาค” เป็นหลัก ยุโรปตะวันออกเป็นภูมิภาคที่มีความตึงเครียดทางการเมืองและความมั่นคงสูง โดยเฉพาะจากกรณีความขัดแย้งระหว่างรัสเซียกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จอร์เจีย และยูเครน โดยนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) และทุติยภูมิ (Secondary Sources) มาใช้ในการศึกษา

1.6 ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงบทบาทของ NATO ในช่วงระหว่างปี 1999-2014 ที่ส่งผลต่อความมั่นคงของรัสเซีย

2. ได้ช่วยขยายขอบเขตการประยุกต์ใช้ ทฤษฎี RSCT ในการวิเคราะห์กรณีศึกษาในโลกจริง

3. ได้ทราบว่าเหตุใดความขัดแย้งอย่างเช่นในจอร์เจียหรือยูเครนจึงเกิดขึ้น และเกี่ยวข้องกับรัสเซียและ NATO อย่างไร

4. ได้ทราบถึงแนวทางการดำเนินนโยบายของรัสเซียต่อภัยความมั่นคงในเขตภูมิภาคยุโรปตะวันออกและการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบความมั่นคงในระดับภูมิภาค ตลอดจนหน้าที่ของประเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาบทบาทขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (NATO) ในภูมิภาคยุโรปตะวันออกที่ส่งผลต่อความมั่นคงของรัสเซียในช่วงปี 1999–2014 ผู้ศึกษาได้นำแนวคิด RSCT มาใช้ในการวิเคราะห์ โดยมีแก่นสำคัญคือ การที่ความมั่นคงระหว่างประเทศไม่สามารถแยกพิจารณาแบบรัฐต่อรัฐหรือแบบโลกาภิวัตน์โดยสมบูรณ์ แต่ควรพิจารณาในระดับ “ภูมิภาค” ซึ่งเป็นหน่วยที่ความมั่นคงของประเทศต่าง ๆ เชื่อมโยงและมีอิทธิพลซึ่งกันและกันในลักษณะของระบบย่อย⁴ โดยทฤษฎีนี้ระบุว่าความมั่นคงระหว่างประเทศควรได้รับการตรวจสอบจากมุมมองของภูมิภาคเพื่อให้มีเหตุผลทางทฤษฎีในการสร้างภูมิภาคของโลก ซึ่งผู้เขียนได้ให้คำจำกัดความของความมั่นคงว่า “เป็นกลุ่มรัฐที่มีความกังวลด้านความมั่นคงหลักที่เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดเพียงพอที่จะไม่สามารถพิจารณาความมั่นคงของชาติแยกจากกันได้อย่างสมจริง”⁵

ความมั่นคงในระดับภูมิภาค มีรากฐานสำคัญอยู่ที่รูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างรัฐต่าง ๆ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นลักษณะของ “ความเป็นศัตรู” และ “ความเป็นมิตร” โดยเฉพาะในด้านความเป็นมิตรนั้น ถือเป็นองค์ประกอบหลักที่ส่งเสริมให้เกิดสภาวะแวดล้อมที่มั่นคงและสงบสุขในภูมิภาค ความเป็นมิตรในบริบทระหว่างรัฐ มิได้หมายถึงเพียงความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับทั่วไปเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงความคาดหวังในการได้รับการคุ้มครอง สนับสนุน หรือช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยคุกคามหรือความไม่มั่นคง ในแง่นี้ มิตรภาพ จึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะกลไกทางสังคมและการเมืองที่ช่วยสร้างความไว้วางใจ ความเที่ยงธรรม และเกียรติระหว่างรัฐ ความสัมพันธ์แบบมิตรภาพที่แท้จริงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค ความเคารพซึ่งกันและกัน และเจตนาที่ดีต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเชิงปรัชญาทางสังคมของชาวกรีกโบราณที่กล่าวไว้ว่า “มิตรภาพคือความเสมอภาค” (Friendship is equality) ซึ่งหมายความว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมิตรไม้อาจตั้งอยู่บนการใช้อำนาจหรือผลประโยชน์ฝ่ายเดียว แต่ต้องเกิดจากความเข้าใจ ความชื่นชมในคุณงามความดี และความหวังดีที่ทั้งสองฝ่ายมีต่อการมีมิตรภาพเช่นนี้จึงมิใช่เพียงการลดความขัดแย้ง หากยังเป็นรากฐานสำคัญของการสร้าง

⁴ Buzan, B., & Waver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.

⁵ Buzan, B. (1983). *People, states, and fear: The national security problem in international relations*. University of North Carolina.

สังคมที่สงบสุขและยั่งยืน ทั้งในระดับรัฐและระดับภูมิภาค เพราะเมื่อมีความเชื่อถือและไว้วางใจกันระหว่างรัฐแล้ว ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง หรือความมั่นคงก็สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

ความเป็นศัตรู หมายถึงความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนความสงสัยและความกลัว ความสัมพันธ์เหล่านี้ อาจเป็นผลจากข้อพิพาทเรื่องพรมแดนหรืออุดมการณ์ แต่ยังรวมถึงความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ด้วย⁶

ความหมายและการพัฒนาการของแนวคิดภูมิภาคนิยม

ภูมิภาคนิยม (Regionalism) เป็นแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างสำคัญในระบบระหว่างประเทศ ซึ่งเกิดจากความร่วมมือระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน โดยประเทศเหล่านั้นรวมตัวกันผ่านกระบวนการจัดตั้งองค์การความร่วมมือในระดับภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของสถาบันทางการเมืองหรือความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อวางระเบียบความสัมพันธ์ในหลากหลายมิติ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม โดยประเทศสมาชิกจะเข้าร่วมโดยสมัครใจ ผ่านการจัดทำข้อตกลงอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร หรือการหารือร่วมกันโดยไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างกรอบความร่วมมือที่ชัดเจน ความร่วมมือดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างพันธมิตรร่วมกันในเชิงนโยบายและพฤติกรรม รวมถึงการส่งเสริมการบูรณาการทรัพยากรในระดับภูมิภาค เพื่อพัฒนากลไกและโครงสร้างความร่วมมือให้เป็นระบบและยั่งยืน ยิ่งไปกว่านั้น ภูมิภาคนิยมมักดำเนินไปตามแนวทาง "บนลงล่าง" (top-down approach) โดยที่รัฐหรือรัฐบาลจะเป็นผู้กำหนดทิศทางหรือผลักดันนโยบายความร่วมมือในระดับภูมิภาค แล้วจึงขยายแนวปฏิบัตินั้นให้ภาคเอกชน ภาคประชาชน หรือภาคส่วนอื่น ๆ ยึดถือและดำเนินการตามแนวทางดังกล่าว เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและเป็นเอกภาพในระดับภูมิภาค

แนวคิด “ภูมิภาคนิยม” (Regionalism) เป็นแนวคิดสำคัญที่มีบทบาทต่อการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบความร่วมมือหรือความขัดแย้งในระดับภูมิภาค แนวคิดนี้ได้พัฒนาขึ้นตามกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และความมั่นคงโลก และกลายเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ช่วยอธิบายทฤษฎีโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค (RSCT) ในระยะแรก “ภูมิภาคนิยม” มักปรากฏในรูปของการรวมกลุ่มในเชิงเศรษฐกิจ เช่น การก่อตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้าแห่งยุโรป (European Coal and Steel Community) ในทศวรรษ 1950 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมตัวใน

⁶ Grabowski, W. (2020). Application of the regional security complex theory for security analysis in the Persian Gulf. *Athenaeum: Polish Political Science Studies*, 68(4), 18-31.

ยุโรป และต่อมาได้พัฒนาเป็นสหภาพยุโรป (European Union) อย่างไรก็ดีตาม แนวคิดภูมิภาคนิยมไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ แต่ขยายไปสู่ความร่วมมือด้านการเมือง การป้องกันประเทศ และความมั่นคงในระดับภูมิภาคด้วย

ภูมิภาคนิยมหมายถึงกระบวนการรวมกลุ่มหรือร่วมมือระหว่างรัฐในภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดการกับปัญหาที่มีลักษณะร่วมกัน เช่น ความมั่นคง การพัฒนา หรือการป้องกันภัยคุกคามจากภายนอก ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้มักตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคล้ายคลึงกันทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และผลประโยชน์ร่วม

ภูมิภาคนิยมในยุคหลังสงครามเย็นได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากระบบโลกได้เปลี่ยนจากโลกสองขั้วไปสู่ระบบที่มีพหุภาคีและความหลากหลายทางอำนาจมากขึ้น ภูมิภาคต่าง ๆ จึงพยายามสร้าง “กลไกความมั่นคง” ของตนเอง เพื่อรักษาดุลอำนาจและป้องกันการแทรกแซงจากภายนอก ยิ่งไปกว่านั้น กระแสโลกาภิวัตน์และความไม่แน่นอนในระบบโลก ทำให้ภูมิภาคนิยมกลายเป็นกรอบความร่วมมือที่สำคัญต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ของรัฐในภูมิภาคต่าง ๆ⁷

ในบริบทของงานวิจัยนี้ แนวคิดภูมิภาคนิยมมีความสำคัญในฐานะที่เป็นแนวทางนำไปสู่การสร้างกรอบการวิเคราะห์ความมั่นคงในระดับภูมิภาคผ่าน RSCT โดยเชื่อว่าความมั่นคงของรัฐหนึ่ง ๆ ไม่สามารถแยกขาดจากรัฐอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน และภัยคุกคามที่รัฐรู้สึกว่ารุนแรงที่สุด มักเป็นภัยที่มาจาก “เพื่อนบ้าน” มากกว่าภัยจากระยะไกล⁸

ในบริบทของยุโรปตะวันออก การขยายอิทธิพลของ NATO เข้าสู่ประเทศที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของสหภาพโซเวียต เช่น โปแลนด์ และยูเครน ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในภูมิภาค ที่ส่งผลต่อการรับรู้ภัยคุกคามของรัสเซียโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ RSCT ที่ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของภูมิภาคสามารถส่งผลกระทบต่อพลวัตความมั่นคงของรัฐต่าง ๆ ได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะรัฐแกนนำในภูมิภาคอย่างรัสเซีย⁹ RSCT ยังเสนอว่าความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงมีแนวโน้มจะมีความเข้มข้นภายในภูมิภาคมากกว่าระหว่างภูมิภาค กล่าวคือ ภัยคุกคามและความร่วมมือด้านความมั่นคงมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นระหว่างประเทศที่อยู่ใกล้ชิดกันทางภูมิศาสตร์ และมีประวัติศาสตร์หรือผลประโยชน์ร่วมกัน รัสเซียจึงต้องพิจารณาทำที่

⁷ Acharya, A. (2007). The emerging regional architecture of world politics. *World Politics*, 59(4), 629-652.

⁸ Buzan, B., & Waver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.

⁹ Ibid.

ของประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบ ซึ่งในกรณีของยุโรปตะวันออก หมายรวมถึงประเทศที่กำลังเข้าเป็นสมาชิก NATO หรือใกล้ชิดกับตะวันตกมากขึ้น เช่น ยูเครน ดังนั้น การกำหนดนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงของรัสเซียในช่วงเวลาที่ศึกษานี้ จึงไม่สามารถแยกออกจากบริบทเชิงโครงสร้างของภูมิภาคยุโรปตะวันออกได้ นโยบายเหล่านี้เป็นปฏิกิริยาต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างภูมิภาค ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ RSCT ที่มองว่าความมั่นคงระดับภูมิภาคเป็นผลผลิตจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่มีความเชื่อมโยงเชิงยุทธศาสตร์อย่างลึกซึ้ง กล่าวโดยสรุปคือ การศึกษาเชิงโครงสร้างตามแนวคิด RSCT ช่วยให้เข้าใจการตอบสนองของรัสเซียต่อบทบาทที่เพิ่มขึ้นของ NATO ในยุโรปตะวันออก โดยไม่เพียงอธิบายผ่านมิติของการเมืองภายในของรัสเซียเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในภูมิภาคที่ส่งผลต่อความมั่นคงของรัสเซียในภาพรวม¹⁰

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

Regional Security Complex Theory

RSCT เป็นแนวคิดที่ Barry Buzan และ Ole Wæver พัฒนาขึ้น

Ole Wæver เป็นศาสตราจารย์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในแผนกรัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยโคเปนเฮเกน ผู้ก่อตั้ง CAST ศูนย์ทฤษฎีความมั่นคงขั้นสูง และผู้อำนวยการ CRIC ศูนย์เพื่อการแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างประเทศ ในระดับนานาชาติ เขาเป็นที่รู้จักในฐานะผู้ริเริ่มแนวคิดเรื่อง 'การสร้างหลักประกัน' ในทฤษฎีความมั่นคง และเป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญในการพัฒนาสิ่งที่มักเรียกกันว่า 'โรงเรียนโคเปนเฮเกน' ในการศึกษาความมั่นคง งานเขียนล่าสุดของเขาเกี่ยวกับทฤษฎีการสร้างหลักประกันได้นำทฤษฎีนี้ไปใช้กับศาสนาและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยทั่วไปแล้ว ความสนใจในการวิจัยของเขาได้แก่ ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สังคมวิทยาของวิทยาศาสตร์ ปรัชญาของวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีการกระทำทางวาทศาสตร์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเมืองของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ประวัติศาสตร์ของแนวคิด ผลงานตีพิมพ์ ได้แก่ "Regions and Powers: The Structure of International Security"

Barry Buzan เป็นศาสตราจารย์กิตติคุณด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ LSE (เดิมชื่อ Montague Burton Professor) ศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ที่ Copenhagen Jilin และ China Foreign Affairs Universities และเป็นนักวิจัยอาวุโสที่ LSE Ideas ตั้งแต่ปี 1988 ถึง 2002

¹⁰ Ibid.

เขาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโครงการที่ Copenhagen Peace Research Institute (COPRI) ตั้งแต่ปี 1995 ถึง 2002 เขาดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์วิจัยด้านการศึกษาระหว่างประเทศที่ University of Westminster และก่อนหน้านี้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ด้านการศึกษาระหว่างประเทศที่ University of Warwick ในปี 1993 เขาดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์รับเชิญที่ International University of Japan และในปี 1997-1998 เขาดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์รับเชิญ Olof Palme ในสวีเดน เขาดำรงตำแหน่งประธาน British International Studies Association ในปี 1988-1990 รองประธานของ (North American) International Studies Association ในปี 1993-1994 และเลขาธิการผู้ก่อตั้งของ International Studies Coordinating Committee ในปี 1994-1998 ตั้งแต่ปี 1999 ถึง 2011 เขาเป็นผู้ประสานงานทั่วไปของโครงการเพื่อจัดตั้งโรงเรียนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอังกฤษอีกครั้ง และตั้งแต่ปี 2004 ถึง 2008 เขาเป็นบรรณาธิการของวารสารความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของยุโรป เขาสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาแรกจากมหาวิทยาลัยบริติชโคลัมเบีย (1968) และปริญญาเอกจากโรงเรียนเศรษฐศาสตร์แห่งลอนดอน (1973) เขาเขียนร่วมประพันธ์ หรือแก้ไขหนังสือมากกว่ายี่สิบห้าเล่ม เขียนหรือร่วมประพันธ์บทความและบทเกือบหนึ่งร้อยห้าสิบบท และบรรยาย ออกอากาศ หรือเสนอบทความในกว่ายี่สิบประเทศ

โดยทฤษฎีนี้เน้นว่าความมั่นคงระหว่างประเทศควรพิจารณาในระดับภูมิภาค ไม่ใช่เพียงแคในระดับโลกหรือรัฐเดี่ยว ๆ เท่านั้น ทฤษฎีนี้เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดที่เรียกว่า Copenhagen School ซึ่งมองว่าความมั่นคงไม่ได้เกิดจากภัยคุกคามเชิงวัตถุอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับกระบวนการตีความทางสังคม หรือที่เรียกว่าการสร้างความมั่นคง (securitization)

ในทฤษฎี RSCT เสนอว่า ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงมักจะเกิดขึ้นเป็นรูปแบบที่ค่อนข้างถาวรและมีลักษณะเฉพาะในแต่ละภูมิภาค โดยรัฐที่อยู่ใกล้กันทางภูมิศาสตร์จะมีปฏิสัมพันธ์ด้านความมั่นคงต่อกันอย่างแน่นแฟ้นมากกว่ารัฐที่อยู่ห่างไกล ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า “โครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค” ซึ่งหมายถึงรูปแบบของความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงที่มีเสถียรภาพระหว่างรัฐหรือผู้มีอำนาจในพื้นที่ใกล้เคียงกัน

ในแต่ละโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาคนั้น รัฐต่าง ๆ มักมีปฏิสัมพันธ์กันในระดับที่สูงมาก โดยเฉพาะในเรื่องของภัยคุกคามหรือความกังวลด้านความมั่นคง ส่วนการปฏิสัมพันธ์กับภูมิภาคอื่นมักจะต่ำกว่าอย่างชัดเจน สาเหตุหลักคือความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ทำให้ภัยคุกคามสามารถเคลื่อนที่ได้ง่าย เช่น ผ่านพรมแดน หรือเกิดผลกระทบโดยตรงภายในเวลาอันสั้น นอกจากนี้ยังมีกรณีที่รัฐบางแห่งทำหน้าที่เป็น “ตัวคั่น” หรือ “ฉนวน” ระหว่างภูมิภาค เช่น ประเทศ

ที่ตั้งอยู่ระหว่างสอง RSC อาจมีบทบาทจำกัดหรือแยกตัวจากความขัดแย้งโดยตรงถึงแม้จะมีรัฐมหาอำนาจระดับโลกที่มีอิทธิพลข้าม RSC ก็ยังมองว่าผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของรัฐเหล่านี้มักมีรากฐานในประเด็นระดับภูมิภาคอยู่ดี กล่าวคือ พวกเขาเข้ามาเกี่ยวข้องกับในฐานะผู้ตอบสนองต่อพลวัตที่เกิดขึ้นในภูมิภาค ไม่ใช่ในฐานะผู้กำหนดทิศทางทั้งหมดเสมอไป

สิ่งที่น่าสนใจคือ RSC มองว่าโครงสร้างความมั่นคงในแต่ละภูมิภาคมีพลวัตภายในของตัวเอง และดำรงอยู่ได้อย่างอิสระพอสมควรจากพลวัตในระดับโลก

สุดท้ายนี้ Buzan และ Wæver แย้งว่า โครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค (RSC) แตกต่างจาก "ภูมิภาค" ที่คนทั่วไปเข้าใจ เช่น ในเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ หรือภูมิศาสตร์ เพราะ RSC เป็นกรอบวิเคราะห์ที่สร้างขึ้นจากเหตุผลเชิงทฤษฎี โดยอิงจากรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ด้านความมั่นคง ไม่ใช่จากขอบเขตที่กำหนดทางการเมืองหรือประเพณี ยกตัวอย่าง เช่น แม้รัสเซียกับจอร์เจียจะแตกต่างกันทางวัฒนธรรมและการเมือง แต่ก็ถือว่าอยู่ใน RSC เดียวกัน เพราะมีการปฏิสัมพันธ์ด้านภัยคุกคามร่วมกัน แม้จะไม่มีมีความคล้ายคลึงกันในเชิงวัฒนธรรมหรือภูมิศาสตร์อย่างเด่นชัด แต่การปฏิสัมพันธ์ด้านภัยคุกคามและการตอบโต้ด้านความมั่นคงอย่างต่อเนื่องทำให้รัสเซียและจอร์เจียถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของ RSC เดียวกัน ตามแนวคิดของ Buzan และ Wæver

RSC อธิบายพลวัตความมั่นคงในระดับภูมิภาค แทนที่จะมองระบบระหว่างประเทศเป็นภาพรวม ซึ่งทฤษฎีนี้เน้นว่าภัยคุกคามมักกระจุกตัวและส่งผลโดยตรงระหว่างรัฐที่อยู่ใกล้กัน

Boundary (ขอบเขต): การกำหนดขอบเขตทางภูมิศาสตร์ของ RSC แยกระหว่างภัยคุกคามภายในและภายนอก

Anarchic Structure (โครงสร้างไร้อำนาจกลาง): ระบบความมั่นคงดำเนินไปโดยไม่มีอำนาจเหนือรัฐ

Polarity (รูปแบบอำนาจ): เช่น ขั้วเดียว สองขั้ว หรือหลายขั้ว ในระดับภูมิภาค

Social Construction of Amity and Enmity (แบบแผนมิตรและศัตรู): การรับรู้และประวัติศาสตร์ร่วมที่สร้างมิตรหรือศัตรู¹¹

แม้ว่าทฤษฎีกระแสหลักในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่าง Realism และ Liberalism จะมีฐานคิดที่แข็งแกร่งและใช้กันอย่างกว้างขวางในการอธิบายพฤติกรรมของรัฐในระบบระหว่างประเทศ แต่เมื่อพิจารณาถึง พลวัตความมั่นคงระดับภูมิภาคในยุโรปตะวันออก

¹¹ Ibid., pp. 45–49.

ภายใต้บริบทของการขยายตัวของ NATO และการตอบสนองของรัสเซียในช่วงปี 1999–2014 ทฤษฎีเหล่านี้อาจยังมีข้อจำกัดในการอธิบายบริบทเฉพาะที่ซับซ้อนของภูมิภาคนี้

Realism มองระบบระหว่างประเทศผ่านมุมมองของการแข่งขันเชิงอำนาจระหว่างรัฐ โดยถือว่ารัฐเป็นผู้เล่นหลักที่แสวงหาอำนาจและความอยู่รอดภายใต้โครงสร้างที่ไร้ anarchy แม้แนวคิดนี้จะสามารถอธิบายความกังวลของรัสเซียต่อการขยายตัวของ NATO ได้บางส่วน แต่ Realism มักจะเลยบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ และระดับภูมิภาคที่แทรกซ้อน อยู่ในพฤติกรรมของรัฐ¹² นอกจากนี้ Realism ยังมีแนวโน้มมองทุกพฤติกรรมเป็นเรื่องของการถ่วงดุลอำนาจโดยอัตโนมัติ ซึ่งอาจไม่เพียงพอในการอธิบายว่า **เหตุใดประเทศที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัสเซีย เช่น โปแลนด์และยูเครน จึงมีพฤติกรรมทางยุทธศาสตร์ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ** Liberalism ในอีกด้านหนึ่ง เน้นบทบาทของความร่วมมือระหว่างประเทศผ่านองค์กรระหว่างประเทศ สถาบัน และกฎกติกา โดยถือว่าการบูรณาการและความเชื่อมโยงจะช่วยลดโอกาสของความขัดแย้ง ทฤษฎีนี้จึงสามารถอธิบายพฤติกรรมของ NATO และประเทศยุโรปตะวันออกที่แสวงหาการผนวกรวมกับตะวันตกได้อย่างมีพลัง อย่างไรก็ตาม Liberalism กลับมองข้าม “แรงต้าน” จากรัฐที่ไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการนั้น เช่น รัสเซีย และไม่สามารถอธิบายการตอบโต้ของรัสเซียได้อย่างมีพลวัตและลุ่มลึก¹³

กล่าวอีกนัยหนึ่ง Liberalism มีข้อจำกัดในการวิเคราะห์พื้นที่ที่อยู่ในภาวะเปลี่ยนผ่านของอำนาจ (transition zones) ซึ่งเต็มไปด้วยแรงเสียดทานระหว่างภูมิภาค ในทางตรงกันข้าม RSCT ได้นำเสนอกรอบแนวคิดใหม่ที่มีจุดแข็งตรงการมองความมั่นคงเป็นระบบที่ประกอบขึ้นจากรัฐหลายรัฐในระดับภูมิภาคที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างหนาแน่น ทั้งในแง่ของภัยคุกคาม ความร่วมมือ และอัตลักษณ์ร่วม RSCT ไม่เพียงเน้นการวิเคราะห์ “ภัยคุกคาม” (security interdependence) ในระดับรัฐเท่านั้น แต่ยังเปิดพื้นที่ให้พิจารณามิติอื่น ๆ เช่น สังคม วัฒนธรรม และภูมิประวัติศาสตร์เข้ามาประกอบในการอธิบายโครงสร้างความมั่นคง

ในกรณีของโปแลนด์และยูเครน RSCT ช่วยให้เราสามารถวิเคราะห์ถึง **ความแตกต่างในพลวัตภูมิภาค** ที่ทั้งสองประเทศมีต่อ NATO และรัสเซีย โดยไม่ลดทอนความซับซ้อนลงเป็นเพียงการเลือกข้างระหว่างมหาอำนาจโปแลนด์ซึ่งพัฒนาอัตลักษณ์ทางยุทธศาสตร์แบบตะวันตกหลังสงครามเย็น สามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดเรื่องการย้ายขั้ว (reconfiguration) ภายในระบบ

¹² Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W. W. Norton & Company.

¹³ Moravcsik, A. (1997). Taking preferences seriously: A liberal theory of international politics. *International Organization*, 51(4), 513-553.

ความมั่นคงภูมิภาคส่วนยูเครน ซึ่งอยู่ในสถานะก้ำกึ่งระหว่างชั่วคราว (liminality) และเผชิญทั้งแรงดึงจากตะวันตกและแรงกดดันจากรัสเซีย สะท้อนลักษณะของ **รัฐในระบบความมั่นคงที่ยังไม่เสถียร** (insecure regional actor)

ด้วยเหตุนี้ RSCT จึงสามารถตอบคำถามวิจัยที่สำคัญในงานนี้ได้อย่างครอบคลุม ได้แก่ NATO มีบทบาทอย่างไรในพลวัตความมั่นคงของยุโรปตะวันออก และสิ่งนี้ส่งผลต่อการรับรู้ภัยคุกคามและปฏิกิริยาของรัสเซียอย่างไร ในขณะที่ Realism และ Liberalism อาจให้คำตอบเพียงด้านเดียวของเหรียญ RSCT กลับเปิดพื้นที่ให้มองเหรียญทั้งสองด้าน และเครือข่ายความสัมพันธ์โดยรวม

ตาราง 1 การเปรียบเทียบ Regional Security Complex Theory กับทฤษฎีอื่นในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ¹⁴

ประเด็นเปรียบเทียบ	Regional Security Complex Theory	Realism	Liberalism
หน่วยวิเคราะห์หลัก	กลุ่มรัฐในระดับภูมิภาค	รัฐ (State)	รัฐ + สถาบันระหว่างประเทศ
ลักษณะของระบบ	ระบบภูมิภาคที่มีความเชื่อมโยงภูมิรัฐศาสตร์	Anarchy	การร่วมมือผ่านสถาบัน
ปัจจัยความมั่นคง	แบบแผนมิตร-ศัตรู	การแสวงหาอำนาจเพื่อความอยู่รอด	ความร่วมมือและกฎระเบียบ
การอธิบายความขัดแย้ง	จากความสัมพันธ์รัฐในภูมิภาค	จากความไม่สมดุลของอำนาจ	จากการขาดกลไกร่วมมือ

ประเภทของโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค (Types of RSCs)

1. Standard RSC เป็นรูปแบบทั่วไปของ RSC ที่มีรัฐหลายรายในภูมิภาคมีบทบาทสำคัญในโครงสร้างความมั่นคง โดยไม่มีรัฐใดรัฐหนึ่งที่ครอบงำอย่างเบ็ดเสร็จ

¹⁴ รัชพร ธิโสธร. (2559). แนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: การจัดกลุ่มทางความคิดและสาระสำคัญจากแนวคิดกระแสหลักช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 7(2), 118-151.

ลักษณะสำคัญ: มีรัฐขนาดกลางและเล็กจำนวนมาก ความสัมพันธ์ด้านภัยคุกคาม มีลักษณะพหุภาคี ความมั่นคงเป็นผลจากพลวัตระหว่างรัฐภายในภูมิภาคเอง

ตัวอย่าง ยุโรปตะวันออก (Eastern Europe) ที่มีหลายรัฐ เช่น โปแลนด์ ฮังการี โรมาเนีย ยูเครน มีบทบาทในการกำหนดทิศทางความมั่นคงของภูมิภาค

2. Centered RSC เป็น RSC ที่มีรัฐมหาอำนาจระดับภูมิภาคเพียงรายเดียวที่มีอิทธิพลครอบงำโครงสร้างความมั่นคงภายในภูมิภาคนั้น

ลักษณะสำคัญ: รัฐมหาอำนาจมีบทบาททั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และความมั่นคง ความมั่นคงของรัฐอื่นในภูมิภาคขึ้นอยู่กับท่าทีของรัฐแกนกลาง

ตัวอย่าง ในอเมริกาเหนือ โดยเฉพาะบทบาทที่มีต่อแคนาดาและเม็กซิโก ผ่านความตกลงและอำนาจทางการทหาร/เศรษฐกิจ

3. Supercomplex เป็น RSC ที่มีการแทรกแซงจากมหาอำนาจนอกภูมิภาค จนทำให้พลวัตของความมั่นคงไม่สามารถวิเคราะห์ได้จากภายในภูมิภาคเพียงอย่างเดียว

ลักษณะสำคัญ: มหาอำนาจภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้ง เช่น การตั้งฐานทัพ สนับสนุนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ความมั่นคงของภูมิภาคกลายเป็นเรื่องระดับโลก

ตัวอย่าง ความขัดแย้งระหว่าง NATO กับรัสเซียในยุโรปตะวันออก ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของรัฐในภูมิภาค แต่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจระดับโลก

4. Collapsed RSC เป็นกรณีที่โครงสร้างความมั่นคงในภูมิภาคล้มเหลว ไม่สามารถดำรงความเป็นระบบได้ เนื่องจากขาดรัฐที่มีเสถียรภาพ หรือมีความขัดแย้งรุนแรงและต่อเนื่อง

ลักษณะสำคัญ: ไม่มีรัฐศูนย์กลางที่สามารถประคับประคองระบบความไว้เสถียรภาพและสงครามกลางเมืองเป็นลักษณะเด่น เปิดช่องให้มหาอำนาจภายนอกเข้ามาแทรกแซงหรือแข่งขันอิทธิพล

ตัวอย่าง บางภูมิภาคในแอฟริกา เช่น โซมาเลีย หรือซาเฮล ที่ระบบรัฐล้มเหลว กลุ่มติดอาวุธและองค์กรระหว่างประเทศมีบทบาทเหนือรัฐ¹⁵

¹⁵ Buzan, B., & Waver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press, pp 55-60.

องค์ประกอบสำคัญของ RSCT¹⁶

1. ความสัมพันธ์เชิงภัยคุกคามและพันธมิตร (Amity/Enmity Patterns): ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในภูมิภาคสามารถเป็นได้ทั้งมิตรภาพและความเป็นศัตรู ซึ่งส่งผลต่อพลวัตด้านความมั่นคง
2. ขอบเขตทางภูมิศาสตร์ของโครงสร้างความมั่นคง: Regional Security Complex Theory เน้นว่าภูมิภาคมีความสำคัญ เนื่องจากภัยคุกคามมักเกิดขึ้นและส่งผลกระทบในบริบทภูมิภาคมากกว่าระดับโลก
3. พลวัตภายในและระหว่างภูมิภาค: การเปลี่ยนแปลงภายในภูมิภาคสามารถส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐต่าง ๆ และอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค
4. บทบาทของผู้เล่นภายนอก (External Powers): แม้ว่าภูมิภาคจะมีพลวัตภายในของตนเอง แต่ผู้เล่นภายนอก เช่น มหาอำนาจระดับโลก ก็สามารถมีอิทธิพลต่อความมั่นคงในภูมิภาคนั้น ๆ

การประยุกต์ใช้ RSCT กับกรณีศึกษาความมั่นคงของรัสเซียในยุโรปตะวันออก (1999–2014)

การขยายตัวของ NATO และผลต่อโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค

งานวิจัยฉบับนี้ประยุกต์ใช้ RSCT ซึ่งได้รับการพัฒนาโดย Barry Buzan และ Ole Wæver เพื่อเป็นกรอบแนวคิดหลักในการอธิบายพลวัตความมั่นคงที่เปลี่ยนแปลงไปในภูมิภาคยุโรปตะวันออก อันเป็นผลจากบทบาทและการขยายอิทธิพลขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (NATO) และปฏิกิริยาตอบโต้จากรัสเซียในช่วงหลังสงครามเย็น¹⁷

RSCT เสนอว่าความมั่นคงระหว่างประเทศมิได้กระจายอย่างสม่ำเสมอในระดับโลก แต่มีแนวโน้มที่จะรวมตัวกันในลักษณะของ โครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค ซึ่งเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงที่มีลักษณะถาวรและเป็นระบบระหว่างรัฐหรือผู้มีบทบาทหลักในภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง โดยเฉพาะในกรณีที่รัฐเหล่านั้นมีความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ และมีปฏิสัมพันธ์ด้านภัยคุกคามหรือผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเข้มข้น^{18,19}

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Buzan, B. (1991). *People, states and fear: An agenda for international security studies in the post-Cold War era* (2nd ed.). Harvester Wheatsheaf.

¹⁹ Buzan, B., & Waver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.

จากกรอบแนวคิดดังกล่าว ยุโรปตะวันออกสามารถถูกวิเคราะห์ในฐานะหนึ่งในโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค ซึ่งมีพลวัตภายในที่เด่นชัด โดยเฉพาะหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ความเปลี่ยนแปลงของสมดุลอำนาจในภูมิภาคนี้ ได้เปิดพื้นที่ให้ NATO ขยายบทบาทและสมาชิกเข้าสู่รัฐในยุโรปตะวันออก ซึ่งเดิมเคยเป็นพันธมิตรของรัสเซียภายใต้สนธิสัญญาออร์ฮอว์ การขยายตัวของ NATO ไม่เพียงเปลี่ยนรูปแบบของพันธมิตรทางการทหารในภูมิภาค แต่ยังถูกมองโดยรัสเซียว่าเป็นภัยคุกคามโดยตรงต่อโครงสร้างอำนาจและอิทธิพลของตน²⁰

ในบริบทของ RSCT ความมั่นคงของรัฐหนึ่งไม่สามารถพิจารณาแยกขาดจากความมั่นคงของรัฐเพื่อนบ้านได้ ความวิตกกังวลของรัสเซียต่อการขยายตัวของ NATO จึงมิใช่เพียงเรื่องของการเพิ่มจำนวนสมาชิกในพันธมิตรทางการทหารเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงการรับรู้ภัยคุกคามที่มีรากฐานมาจากพลวัตในภูมิภาคเดียวกัน กล่าวคือ การที่ประเทศใกล้ชิดกับรัสเซีย เช่น ยูเครน หรือจอร์เจีย มีแนวโน้มเข้าร่วม NATO ย่อมส่งผลโดยตรงต่อการจัดระเบียบความมั่นคงของรัสเซีย และกระตุ้นให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้ในเชิงยุทธศาสตร์²¹

ภายใต้กรอบของ RSCT ความสัมพันธ์ระหว่าง NATO กับรัสเซียในภูมิภาคยุโรปตะวันออกจึงอาจถูกมองว่าเป็น “การแข่งขันเพื่อกำหนดโครงสร้างความมั่นคง” ที่ทั้งสองฝ่ายต่างพยายามรักษาหรือขยายอิทธิพลของตนภายในพื้นที่เดียวกัน ความตึงเครียดที่เพิ่มขึ้นในช่วงปี 1999–2014 รวมถึงเหตุการณ์การผนวกไครเมียของรัสเซียในปี 2014 สามารถอธิบายได้ว่าเป็นผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้าง RSC ที่กำลังเคลื่อนตัวจากความมั่นคงแบบพหุภาคีสู่ความมั่นคงแบบพหุภาคีภายใต้ NATO ซึ่งรัสเซียไม่สามารถควบคุมหรือมีบทบาทนำได้อีกต่อไป²²

ดังนั้น RSCT จึงเป็นกรอบที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาประเด็นนี้ เพราะช่วยให้เข้าใจความมั่นคงในมิติเชิงพื้นที่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐ และแรงขับเคลื่อนที่เกิดขึ้นจากภายในภูมิภาค มากกว่าจะมองความขัดแย้งเป็นเพียงผลจากการเมืองของมหาอำนาจระดับโลกเพียงฝ่ายเดียว

²⁰ Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine crisis is the West's fault: The liberal delusions that provoked Putin. *Foreign Affairs*, 93(5), 77-89.

²¹ Trenin, D. (2011). *Post-imperium: A Eurasian story*. Carnegie Endowment for International Peace.

²² Allison, R. (2014). Russian 'deniable' intervention in Ukraine: How and why Russia broke the rules. *International Affairs*, 90(6), 1255-1297.

การรับรู้ภัยคุกคามของรัสเซีย RSCT เน้นว่าการรับรู้ภัยคุกคามมีความสำคัญพอๆ กับภัยคุกคามที่เป็นรูปธรรม NATO เป็นภัยคุกคามความมั่นคงทางทหารของรัสเซียตั้งแต่อดีต โดยการขยายอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาซึ่งในอดีต NATO ก่อตั้งมาเพื่อแข่งขันกับฝั่งสหภาพโซเวียต แต่กระนั้นรัสเซียก็มีแผนรองรับเรื่อยมาหลังจากสหภาพโซเวียตล่มสลาย โดยรัสเซียได้ใช้มาตรการในการขยายอิทธิพลของ NATO รัสเซียมีหลักนิยามทางทหาร ซึ่งมีการกล่าวถึงการคุกคามทางทหารของ NATO เรื่อยมาไม่ว่าจะเป็นคำปราศรัย ยุทธศาสตร์การต่างประเทศของรัสเซีย เป็นต้น เหตุนี้ NATO จึงเป็นภัยคุกคามทางทหารที่สำคัญที่สุดของรัสเซีย หลักนิยามทางทหารของรัสเซียตั้งแต่มีการร่างขึ้นมาฉบับแรกเมื่อปี 1992 จนถึงฉบับในปี 2014 เมื่อวิเคราะห์ใจความสำคัญแล้วระบุว่า NATO รวมถึงสหรัฐอเมริกา เป็นภัยคุกคามความมั่นคงของรัสเซีย เนื้อหาของฉบับปี 2014 ชี้ว่าประธานาธิบดีปูตินยังคงไม่ไว้วางใจการกระทำต่าง ๆ ของ NATO และสหรัฐอเมริกา ที่อาจส่งผลต่อความมั่นคงของรัสเซีย เนื้อหาระบุว่า NATO คือภัยคุกคามขั้นพื้นฐานต่อรัสเซีย รัสเซียมีสิทธิในการใช้กองกำลังในการขจัดปัญหาหากการขจัดปัญหาโดยสันติวิธีนั้นไม่ได้ผล รวมไปถึงระบุว่า กองทัพรัสเซียสามารถนำอาวุธนิวเคลียร์ออกมาใช้เมื่อใดก็ได้ที่รัสเซียเห็นว่ารัสเซียและชาติพันธมิตรถูกโจมตี อีกทั้งในเนื้อหาที่มีการประณาม NATO ว่า NATO พยายามเสริมกำลังของตนมาประชิดพรมแดนของรัสเซียมากขึ้น และพยายามติดระบบป้องกันขีปนาวุธฐานทัพในยุโรปกลางและยุโรปตะวันออก²³

รัสเซียมองว่าการขยายตัวของ NATO เป็นการล้อมกรอบและลดอิทธิพลของตนในภูมิภาคยุโรปตะวันออก แม้ว่า NATO จะอ้างว่าเป็นพันธมิตรเชิงป้องกันก็ตามการรับรู้เช่นนี้นำไปสู่การตอบโต้ของรัสเซียในรูปแบบต่าง ๆ สถานการณ์ที่รัสเซียพยายามต่อสู้กับการสร้างเขตอิทธิพลของ NATO ยังคงมีพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดิมเป็นพื้นฐาน และรวมเอาพื้นที่ใหม่ของยุโรปตะวันออกและยูเรเชียเข้าไปด้วย จึงส่งผลให้การแข่งขันในภูมิภาคมีความเข้มข้นมากขึ้น โดยเฉพาะเป็นการแข่งขันที่รัสเซียต้องเอาชนะให้ได้เพื่อผลักดันอิทธิพลตะวันตกถอยกลับออกไป

²³ ศิวกร ภูชัยสี. (2558). ภัยคุกคามความมั่นคงและการดำเนินนโยบายของรัสเซียในช่วงปี ค.ศ.

การรับรู้ภัยคุกคามและความกังวลต่อการถูกปิดล้อมของรัสเซียเป็นผลมาจากกรณีสำคัญ 3 เรื่อง ดังนี้

1. การปฏิวัติสีส้มในยูเครน (The Orange Revolution)

การปฏิรูปทางการเมืองในยูเครนนั้น ในสายตาของตะวันตกทั้งสหรัฐอเมริกาและยุโรปเห็นว่า เป็นชัยชนะของกลุ่มนิยมประชาธิปไตยและจะเป็นโอกาสของการขยายอิทธิพลตะวันตกเข้าไปสู่พื้นที่ดังกล่าวด้วย แต่สำหรับรัสเซียแล้วการปฏิวัติสีส้มนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการสร้างประชาธิปไตยในยูเครนก็คือ การแทรกแซงกิจการภายในของยูเครน โดยมีสำนักข่าวกรองกลางของสหรัฐอเมริกา(CIA) เป็นผู้อยู่เบื้องหลัง

ซึ่งการกระทำเช่นนี้ของสหรัฐอเมริกาก็เพื่อผลักดันให้ยูเครนเข้าร่วมเป็นสมาชิกของ NATO อีกทั้งยังเป็นการสร้าง"วงแหวนแห่งการปิดล้อม"กับพื้นที่ของรัสเซียโดยตรง ทั้งที่ก่อนหน้านี้ ผู้นำของสหรัฐอเมริกาในอดีตเคยให้คำมั่นสัญญากับผู้นำรัสเซียนายมิคาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ประธานาธิบดีของรัสเซีย ขณะนั้นเรื่องการไม่ขยายขอบเขตของ NATO²⁴

ในทัศนะของรัสเซีย คำสัญญานี้ถูกละเมิดอย่างเห็นได้ชัดจากการประกาศรับสมาชิกใหม่ของยุโรปตะวันออก 3 ประเทศ เข้าเป็นสมาชิกของ NATO ใน 1998 คือประเทศโปแลนด์ ประเทศฮังการี และสาธารณรัฐเช็ก ต่อมาในปี 2004 ก็ได้ขยายไปสู่รัฐบอลติก ได้แก่ ประเทศลิทัวเนีย ประเทศลัตเวีย และประเทศเอสโตเนีย อันเป็นพื้นที่ที่สหภาพโซเวียตเข้าครอบครองไว้ตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ก็ดูเหมือนว่ารัสเซียจะยอมรับว่าตนอ่อนแอเกินกว่าจะขัดขวางการขยายอิทธิพลของ NATO เข้าไปในเขตพื้นที่ดังกล่าว และต่อมาเมื่อมีการขยายอิทธิพลรุกคืบไปในยูเครน ผู้นำรัสเซียมีความรู้สึกอย่างมาถึงภัยคุกคามที่เกิดขึ้นในทัศนะของพวกเขาก็คืออิทธิพลของ NATO ในยูเครนจะทำให้การป้องกันประเทศของรัสเซียเป็นไปได้ และทั้งยังเป็น การคุกคามต่อสถานะความมั่นคงของรัสเซียโดยตรง

การปฏิวัติสีส้มในยูเครนเป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองที่ถูกมองโดยชาติตะวันตกว่าเป็นการพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม อย่างไรก็ตาม สำหรับรัสเซีย เหตุการณ์นี้ถือเป็นสัญญาณของการแทรกแซงจากภายนอก โดยเฉพาะจากสหรัฐอเมริกา ผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น CIA และองค์กร NGO ซึ่งรัสเซียเชื่อว่าเป็นการดำเนินการเพื่อดีงยูเครนเข้าสู่ NATO

²⁴ MGR Online. (2565, 25 มีนาคม). "ธีระชัย" เผยเอกสารลับสหรัฐฯ เคยรับปากรัสเซียไม่ขยายเขตนาโตแม้แต่นิวเดีว. <https://mgronline.com/politics/detail/9650000029360>

อันจะทำให้ขอบเขตทางยุทธศาสตร์ (boundary) ของ RSC รัสเซียถูกละเมิด และเปลี่ยนสมดุลของโครงสร้างอำนาจ (polarity) ในภูมิภาคให้เอนเอียงไปทางตะวันตกมากขึ้น

2. การสนับสนุนให้โคโซโวได้เอกราช

ผู้นำของรัสเซียมองว่าโคโซโวเป็นส่วนหนึ่งของเซอร์เบีย แต่ด้วยความสนับสนุนของสหรัฐอเมริกาและยุโรป โคโซโวจึงสามารถแยกตัวเป็นเอกราชจากเซอร์เบียได้ อีกทั้งในประวัติศาสตร์อันยาวนานเซอร์เบียเป็นพันธมิตรของรัสเซีย และยังมีความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ต่อกันอีกด้วย

ประเด็นสำคัญสำหรับการเมืองยุโรปตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา คือเส้นเขตแดนของรัฐในยุโรปหลังสงครามจะไม่ถูกเปลี่ยนแปลง อย่างน้อยก็เพื่อป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้นั้น ขยายตัวไปสู่สงครามใหญ่ได้จากผลของการเปลี่ยนแนวเส้นเขตแดนของรัฐ และถ้าหลักการเช่นนี้ถูกละเมิดจากกรณีโคโซโวแล้ว ก็อาจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเส้นเขตแดนอื่น ๆ ของรัฐได้

ในสถานการณ์เช่นนี้ผลกระทบอาจจะเกิดแก่รัสเซียได้ง่ายเพราะมีดินแดนที่ต้องการแยกตัวออกจากการปกครองของรัสเซียอยู่แล้วเป็นทุนเดิม ฉะนั้นรัสเซียจึงพยายามร้องขอจากฝ่ายตะวันตกในการจะไม่นำไปสู่ความเป็นเอกราชอย่างเป็นทางการของโคโซโว แม้รัสเซียจะยอมรับถึงความเป็นอิสระอย่างเป็นทางการของโคโซโวแล้วก็ตาม ในขณะที่ฝ่ายตะวันตกอาจจะมองว่าการยอมรับเช่นนี้ไม่แตกต่างกันซึ่งในท้ายที่สุดก็ทำให้ฝ่ายตะวันตกตัดสินใจสนับสนุนเอกราชของโคโซโว แต่รัสเซียก็มีความรู้สึกว่าการร้องขอของตนถูกละเลยจากตะวันตกและในขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสให้ตะวันตกขยายตัวเข้าไปสู่พื้นที่แถบนี้ได้

การสนับสนุนของสหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรปต่อการแยกตัวของโคโซโวจากเซอร์เบีย ได้ส่งผลกระทบอย่างมีนัยต่อทัศนคติของรัสเซีย เนื่องจากเซอร์เบียเป็นพันธมิตรดั้งเดิมของรัสเซีย และมีความเชื่อมโยงทางชาติพันธุ์และศาสนาอย่างลึกซึ้ง การยอมรับเอกราชของโคโซโวถูกมองว่าเป็นการบ่อนทำลายหลักการของเส้นเขตแดนหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งหากถูกนำมาใช้เป็นบรรทัดฐานอาจกระทบต่อการปกครองภายในของรัสเซียที่มีหลายดินแดนที่มีแนวโน้มต้องการแยกตัวออก (เช่น เชชเนีย หรือตาตาร์สถาน) นอกจากนี้ การที่ข้อเรียกร้องของรัสเซียต่อโคโซโวถูกเพิกเฉย ยังเป็นการสะท้อนถึงการสร้างความเป็น “ศัตรู” ในสายตาของรัสเซียต่อกลุ่มตะวันตก (social construction of enmity)

3. การปฏิวัติดอกกุหลาบในจอร์เจีย (The Rose Revolution)

สิ่งที่รัฐบาลรัสเซียมองด้วยความกังวลอย่างมากก็คือ นอกจาก NATO จะขยายเข้าสู่พื้นที่เดิมในยุโรปตะวันออกและยูเครนแล้ว ตะวันตกยังพยายามเข้าไปมีบทบาทในจอร์เจียอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลของกระบวนการสร้างประชาธิปไตยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในจอร์เจียและถูกเรียกว่าเป็น “การปฏิวัติดอกกุหลาบ” ดังจะเห็นได้ว่า สหรัฐอเมริกามีที่ปรึกษาในด้านต่าง ๆ ในจอร์เจียถึง 130 คน และคนเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นที่ปรึกษาด้านการทหารและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกายังขยายไปถึงขั้นการเปิดให้มีการฝึกทางทหารร่วมกัน

การรุกทางการเมืองเข้าสู่พื้นที่ที่มีความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์สำหรับรัสเซียเช่นนี้ ทำให้ผู้นำรัสเซียมองด้วยความกังวลอย่างมากอันนำไปสู่การตีความว่า สหรัฐอเมริกาพยายามจะทำการปิดล้อมรัสเซียเช่นในยุคสงครามเย็น แต่การปิดล้อมครั้งนี้มีลักษณะที่รุกเข้าใกล้พรมแดนของรัสเซียอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน อันทำให้ผู้นำรัสเซียเกิดความกังวลต่อสถานะใหม่ทางภูมิรัฐศาสตร์ในลักษณะเช่นนี้ อันทำให้เห็นได้ว่าการรุกของอิทธิพลตะวันตกเข้าสู่ยูเครน และต่อมาก็คือจอร์เจีย ส่งผลให้รัสเซียมีแนวป้องกันตนเองอยู่แถบบริเวณเทือกเขาคอเคซัสเท่านั้นเอง สภาพของภูมิรัฐศาสตร์เช่นนี้เป็นสิ่งที่ไม่อาจยอมรับได้ในทางความมั่นคง เพราะไม่เพียงแต่จะเกิดการปิดล้อมอย่างจริงจังเท่านั้นหากแต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงแนวกันหรือเขตที่เป็น “buffer zone” เพื่อป้องกันประเทศของรัสเซียได้สูญเสียไปโดยสิ้นเชิง

ปัจจัยเช่นนี้ทำให้รัฐบาลรัสเซียตัดสินใจทำการตอบโต้การรุกทางทหารของจอร์เจียในออสซีเทียใต้ และทั้งยังทำการตอบโต้ด้วยการโจมตีจุดยุทธศาสตร์ของจอร์เจียอีกด้วย เพราะข้อสรุปของรัสเซียต่อกรณีการโจมตีออสซีเทียใต้ก็คือ เป็นการกระทำที่เกิดจากการรู้เห็นเป็นใจของสหรัฐอเมริกา ซึ่งหากจอร์เจียยึดออสซีเทียใต้ได้จริงแล้ว ในอนาคตก็อาจจะเป็นช่องให้ตะวันตกขยายอิทธิพลของตนเข้าไปในอับคาเซีย (รัฐอิสระริมชายฝั่งทะเลดำ)

นอกจากนี้รัฐบาลรัสเซียก็เปิดการรุกทางการเมืองด้วยการยอมรับฐานะความเป็นเอกราชของออสซีเทียใต้และอับคาเซีย เช่นเดียวกับที่รัฐบาลตะวันตกประกาศยอมรับฐานะความเป็นเอกราชของโคโซโว เพราะมิฉะนั้นแล้วเทือกเขาคอเคซัสจะกลายเป็นเขตอิทธิพลตะวันตกทั้งแนว อันจะเป็นภัยคุกคามโดยตรงต่อความปลอดภัยของรัสเซีย

จอร์เจียเป็นรัฐสำคัญในแนวเทือกเขาคอเคซัสซึ่งเป็นขอบเขตด้านใต้ของ RSC รัสเซีย การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในจอร์เจียที่ได้รับการสนับสนุนจากตะวันตกและการมีบทบาทของที่ปรึกษาทางทหารสหรัฐอเมริกา จำนวนมาก ทำให้รัสเซียมองว่าภูมิภาคคอเคซัสกำลังถูก “แทรกแซง” โดยอำนาจภายนอก อันแสดงลักษณะของ RSC ประเภท “Supercomplex”

ซึ่งหมายถึงภูมิภาคที่มหาอำนาจภายนอกเข้ามามีบทบาทอย่างเด่นชัดในโครงสร้างความมั่นคง ความพยายามตอบโต้ของรัสเซียในรูปแบบทางทหารในออสซีเทียใต้และการรับรองรัฐเอกราชใหม่ เช่น อับคาเซีย เป็นการดำเนินนโยบายเพื่อฟื้นฟูขอบเขตและอิทธิพลของตนภายใน RSC

โดยสรุปแล้ว ความกังวลของรัสเซียต่อการเปลี่ยนแปลงในยูเครน โคโซโว และจอร์เจีย เป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบความมั่นคงในระดับภูมิภาค ซึ่งท้าทายขอบเขตอิทธิพลของรัสเซียอย่างต่อเนื่อง RSCT จึงเป็นกรอบวิเคราะห์ที่สามารถอธิบาย พลวัตของความขัดแย้งเหล่านี้ได้อย่างครอบคลุม ทั้งในแง่มิติภูมิรัฐศาสตร์ มิติสังคมการเมือง และการรับรู้ถึงวัฒนธรรมของภัยคุกคามในระดับภูมิภาค²⁵

การตอบโต้เชิงยุทธศาสตร์ของรัสเซีย

หนึ่งในตัวอย่างสถานการณ์ที่สะท้อนความตึงเครียดจากบทบาทของ NATO ในยุโรป ตะวันออกได้ชัดเจนที่สุด คือ วิกฤตการณ์ในยูเครน ปี 2014 ซึ่งเริ่มจากความพยายามของยูเครน ในการใกล้ชิดกับสหภาพยุโรป (EU) และ NATO และนำไปสู่การลุกฮือของประชาชนในกรุงเคียฟ (Euromaidan) จนประธานาธิบดียานูโควิชผู้ฝักใฝ่รัสเซียต้องหลบหนีออกนอกประเทศ รัสเซียมอง การเคลื่อนไหวของยูเครนไปสู่ตะวันตกเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของตน และตอบโต้ด้วยการผนวก คาบสมุทรไครเมีย เข้ากับรัสเซีย รัสเซียและไครเมียใช้ช่วงเวลา สถานการณ์ในยูเครนนี้จนวาย โดยรัสเซียได้ส่งกองกำลังเข้าไปในไครเมียตั้งแต่วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2014 เพื่อสร้างสถานะที่จะ เอื้อให้ประชาชนในไครเมียสามารถกำหนดใจตนเองได้ จนนำมาสู่การลงประชามติเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2014 ในการนี้มีประชาชนไครเมียออกมาใช้สิทธิประมาณร้อยละ 96.77 ให้ความเห็นชอบ ในการขอแยกตัวเป็นเอกราชจากยูเครน และผนวกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของรัสเซีย ต่อมา ประธานาธิบดีปูติน ได้ลงนามในกฎหมายผนวกไครเมียรวมกับรัสเซีย เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2014 และกำหนดให้ไครเมียเป็นสาธารณรัฐปกครองตนเอง การแยกตัวเป็นเอกราชของไครเมีย แม้ไม่ได้รับการยอมรับในวงกว้างจากนานาประเทศ แต่ก็มีหลายปัจจัยที่ส่งผลให้การแยกตัว ดังกล่าวสำเร็จ โดยปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือปัจจัยภายนอกจากการที่รัสเซียให้การสนับสนุนนั่นเอง

²⁵ สุรชาติ บำรุงสุข. (2560). การกลับสู่ความเป็นมหาอำนาจของรัสเซีย: ศึกษากรณีวิกฤตการณ์ไครเมีย.

อีกหนึ่งตัวอย่างคือสงครามรัสเซีย-จอร์เจียในปี 2008 ซึ่งรัสเซียแทรกแซงทางทหารในอับคาเซียและเซาท์ออสซีเชีย เพื่อตอบโต้นโยบายฝักใฝ่ตะวันตกของรัฐบาลจอร์เจียในขณะนั้น โดยเฉพาะความพยายามเข้าเป็นสมาชิก NATO เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นหมุดหมายสำคัญที่สะท้อนว่ารัสเซียไม่ยอมให้รัฐใกล้เคียงหลุดจากเขตอิทธิพลของตน²⁶

เดมชาวออสเซเทียเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต้นกำเนิดจากบริเวณแม่น้ำดอน ก่อนจะอพยพสู่ภูมิภาคคอเคซัสหลังการรุกรานของมองโกลในคริสต์ศตวรรษที่ 13 โดยมีการตั้งถิ่นฐานทั้งในนอร์ทออสเซเทีย (ปัจจุบันอยู่ในรัสเซีย) และเซาท์ออสเซเทีย (อยู่ในจอร์เจีย) ปัจจุบัน เซาท์ออสเซเทียมีประชากรประมาณ 70,000 คน โดยสองในสามเป็นชาวออสเซเทีย และหนึ่งในสามเป็นชาวจอร์เจียน

ความต้องการแบ่งแยกดินแดนของชาวออสเซเทียนำไปสู่ความขัดแย้งกับรัฐบาลจอร์เจียอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงปี 1991–1992 ซึ่งเกิดสงครามครั้งใหญ่ ส่งผลให้เซาท์ออสเซเทียหลุดจากการควบคุมของรัฐบาลจอร์เจีย และมีกองกำลังรักษาสันติภาพจากจอร์เจีย รัสเซีย และนอร์ทออสเซเทียประจำการในพื้นที่ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ในเดือนสิงหาคม ปี 2008 สถานการณ์เริ่มทวีความตึงเครียด โดยตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2008 มีการปะทะกันระหว่างกองทัพจอร์เจียและกลุ่มแบ่งแยกดินแดน ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนหนึ่ง ต่อมาเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2008 รัสเซียเริ่มอพยพชาวออสเซเทียเข้าสู่ประเทศ และในวันที่ 8 สิงหาคม 2008 ได้ส่งกำลังทหารพร้อมรถถังเข้าสู่เซาท์ออสเซเทีย โดยอ้างว่าเป็นการรักษาความสงบและคุ้มครองพลเรือนและกองกำลังรักษาสันติภาพ

รัฐบาลจอร์เจียออกแถลงการณ์ว่ารัสเซียได้ใช้อากาศยานทิ้งระเบิดเป้าหมายทางทหารและโครงสร้างพื้นฐานของจอร์เจีย รวมถึงบริเวณใกล้ท่อส่งน้ำมันที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ ขณะที่ประธานาธิบดีมีฮาอิล ซาคชวิลี ระบุว่า มีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 30 ราย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทหาร

เหตุการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงเดียวกับพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก ณ กรุงปักกิ่ง โดยมีผู้นำระดับโลกเข้าร่วมจำนวนมาก ซึ่งรวมถึงขณะนั้นนายกรัฐมนตรีไมเคิล ฟูติน แห่งรัสเซีย และประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู. บุช แห่งสหรัฐอเมริกา คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้จัดประชุมฉุกเฉินเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม เพื่อหาทางยุติวิกฤต ขณะเดียวกัน นางคอนโดลิซ่า ไรซ์ รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เรียกร้องให้รัสเซียยุติ

²⁶ ณรงค์กร มโนจันทร์เพ็ญ. (2567, 16 พฤษภาคม). หรือจอร์เจียจะเป็น 'ยูเครน 2'? สมรภูมิแข่งขันอิทธิพลรัสเซีย-สหรัฐฯ และพันธมิตรชาติตะวันตก. The Standard. <https://thestandard.co/georgia-potential-battleground-russia-us-western-influence/>

ปฏิบัติการทางทหารและเคารพอธิปไตยของจอร์เจีย ส่วนเลขาธิการสหประชาชาติ นายบัน คี-มุน ได้ออกแถลงการณ์เรียกร้องให้ทุกฝ่ายสงบศึกระหว่างช่วงการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก

สถานการณ์ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นในวันที่ 9 สิงหาคม โดยชาวจอร์เจียจำนวนมาก พยายามอพยพออกจากประเทศผ่านสนามบินในกรุงทбилиซี ขณะที่รัฐบาลจอร์เจียประกาศถอนกำลังทหารจำนวน 2,000 นายจากภารกิจในอิรักเพื่อเตรียมรับมือกับการสู้รบกับรัสเซีย ด้านนายกรัฐมนตรีปูตินของรัสเซีย ซึ่งอยู่ระหว่างเยือนประเทศจีน ได้วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของจอร์เจียว่าเป็นการรุกราน และยืนยันว่ารัสเซียจะตอบโต้²⁷

การตอบโต้ของรัสเซียต่อการขยายตัวของ NATO รวมถึงการแทรกแซงในจอร์เจียในปี 2008 และการผนวกไครเมียในปี 2014 การกระทำเหล่านี้สามารถมองได้ว่าเป็นความพยายามของรัสเซียในการฟื้นฟูอิทธิพลในภูมิภาคและป้องกันการแทรกแซงจากภายนอก RSCT ช่วยอธิบายว่าการกระทำเหล่านี้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาคและการรับรู้ภัยคุกคามของรัสเซีย²⁸

ข้อวิจารณ์และข้อจำกัดของ RSCT

แม้ว่าทฤษฎี RSCTจะเป็นกรอบแนวคิดที่มีประโยชน์ในการอธิบายโครงสร้างความมั่นคงที่เกิดขึ้นภายในภูมิภาคต่าง ๆ โดยเน้นว่าภัยคุกคามมีแนวโน้มจะกระจุกตัวและแพร่กระจายภายในภูมิภาคเดียวกัน แต่เมื่อประยุกต์ใช้กับกรณีการตอบโต้ของรัสเซียต่อการขยายตัวของ NATO โดยเฉพาะในกรณีการแทรกแซงจอร์เจียและการผนวกไครเมีย ทฤษฎีนี้ก็แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดหลายประการ

ประการแรก คือ RSCT มีแนวโน้มที่จะลดทอนบทบาทของมหาอำนาจนอกภูมิภาค เช่น สหรัฐอเมริกา ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อพลวัตทางความมั่นคงในยุโรปตะวันออกและยูเรเชีย การขยายตัวของ NATO ไม่ได้เป็นเพียงประเด็นในระดับภูมิภาคเท่านั้น แต่เป็นยุทธศาสตร์ระดับโลกที่แสดงถึงการแข่งขันอำนาจเชิงโครงสร้างระหว่างรัสเซียกับตะวันตก ซึ่ง RSCT ไม่สามารถอธิบายได้อย่างครอบคลุมภายใต้กรอบของความสัมพันธ์ในภูมิภาคเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ ทฤษฎียังเน้นการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างมากกว่าการพิจารณาเจตจำนงเชิงอัตวิสัยของรัฐ รัสเซียในกรณีนี้มีแรงจูงใจที่ซับซ้อนทั้งด้านประวัติศาสตร์ ความมั่นคง อัตลักษณ์

²⁷ โต ประชาไท. (2551, 9 สิงหาคม). สงครามรัสเซีย-จอร์เจีย กับฉากหลังปัญหาเชื้อชาติและพลังงาน.

ประชาไท. <https://prachatai.com/journal/2008/08/17663>

²⁸ Trenin, D. (2011). *Post-imperium: A Eurasian story*. Carnegie Endowment for International Peace.

ทางชาติพันธุ์ และความปรารถนาที่จะฟื้นฟูอิทธิพลในพื้นที่ที่เคยอยู่ภายใต้อำนาจของตน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ยากที่จะวิเคราะห์ได้อย่างลึกซึ้งภายใต้กรอบ RSCT ที่ให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐเป็นหลัก

ยิ่งไปกว่านั้น ความขัดแย้งในจอร์เจียและยูเครนยังเกี่ยวข้องกับลักษณะสงครามยุคใหม่ เช่น สงครามลูกผสม (hybrid warfare) การใช้กองกำลังไม่ประจำ การปฏิบัติการข่าวสาร และการสร้างความชอบธรรมผ่านกลไกทางกฎหมายและสื่อมวลชน ซึ่งเป็นมิติที่ RSCT ยังขาดเครื่องมือวิเคราะห์ที่สามารถจับความซับซ้อนของรูปแบบการขัดแย้งเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แม้จะมีข้อจำกัดดังกล่าว RSCT ยังคงมีประโยชน์ในด้านการทำความเข้าใจความเชื่อมโยงทางความมั่นคงในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะในแถบยุโรปตะวันออก คอเคซัส และทะเลดำ ซึ่งปรากฏให้เห็นถึงการแข่งขันทางอิทธิพลระหว่างรัสเซียกับพันธมิตรตะวันตกอย่างชัดเจน การวิเคราะห์ของ RSCT ช่วยชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในความมั่นคงของรัฐหนึ่งในภูมิภาคนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อแบบลูกโซ่ไปยังรัฐอื่น ๆ ที่อยู่ในโครงสร้างเดียวกัน

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หนังสือ *Regions and Powers: The Structure of International Security* (2003) โดย Barry Buzan และ Ole Waver เป็นผลงานสำคัญที่พัฒนาทฤษฎีโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค RSCT ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิด Copenhagen School ในการศึกษาความมั่นคงระหว่างประเทศ

แนวคิดและทฤษฎี RSCT โดยศาสตราจารย์ Barry Buzan และ Ole Waver พิมพ์และเผยแพร่ครั้งแรกในปี 2003 โดยสำนักพิมพ์ Cambridge University Press หนังสือเล่มนี้นำเสนอและพัฒนา RSCT ซึ่งเป็นหนึ่งในกรอบคิดสำคัญของสำนัก Copenhagen School ในการศึกษาความมั่นคงระหว่างประเทศ

ในการทำวิจัยฉบับนี้ ผู้ศึกษาจะใช้ทฤษฎี RSCT มาวิเคราะห์ถึงและสาเหตุที่รัสเซียตอบโต้ต่อการขยายอิทธิพลของ NATO เข้ามาในภูมิภาคยุโรปตะวันออกในช่วงปี 1999-2014 และสาเหตุกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายของรัสเซียต่อกับคุกคามความมั่นคงทั้งในด้านการเมืองและการทหาร ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมวัฒนธรรม โดยหนังสือเล่มนี้ เสนอวิธีใหม่ในการเข้าใจปัญหาความมั่นคงระหว่างประเทศ โดยเน้นว่าความมั่นคงควรถูกมองในระดับ “ภูมิภาค” ที่รัฐต่าง ๆ มี

ความสัมพันธ์พึ่งพาและรับรู้ภัยคุกคามต่อกันอย่างใกล้ชิด มากกว่าการมองจากมุมของมหาอำนาจหรือระบบโลกเพียงด้านเดียว²⁹

“เอกสารวิจัยเรื่อง ภัยคุกคามความมั่นคงและการดำเนินนโยบายของรัฐเซียในช่วงปี ค.ศ. 2000–2015” โดยศิวกร ภูซายส์ซึ่งเอกสารฉบับนี้ให้ข้อมูลชัดเจนเกี่ยวกับ การรับรู้ภัยคุกคาม (Threat Perception) ของรัสเซียในช่วงเวลาที่ตรงกับกรอบเวลาของงานวิจัย (1999–2014) โดยชี้ว่ารัสเซียมอง NATO ว่าเป็นภัยคุกคามที่กำลังลุกล้ำเข้าสู่พื้นที่อิทธิพลของตน ทั้งในรัฐบอลติก จอร์เจีย และยูเครน ซึ่งเป็นพื้นที่ “buffer zone” ระหว่างรัสเซียกับตะวันตก และสิ่งนี้สอดคล้องโดยตรงกับกรอบ RSCT ที่เห็นว่า “ภัยคุกคามด้านความมั่นคงส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นในระดับภูมิภาค ระหว่างรัฐเพื่อนบ้าน” โดยทฤษฎี RSCT เป็นกรอบแนวคิดที่เห็นว่าความมั่นคงระหว่างประเทศ ไม่ได้มีลักษณะแบบโลกาภิวัตน์ (global) เสมอไป แต่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในระดับภูมิภาค โดยมีแนวคิดหลัก 3 ประการ ดังนี้

1. แต่ละภูมิภาคมีโครงสร้างความมั่นคงเฉพาะตัว (Regionally Structured Security) RSCT ระบุว่าแต่ละภูมิภาคมีลักษณะของระบบความมั่นคงที่เฉพาะเจาะจง โดยพฤติกรรมของรัฐภายในภูมิภาคนั้นจะสะท้อนถึงความสัมพันธ์และแรงกดดันด้านความมั่นคงระหว่างกันเองอย่างชัดเจน ซึ่งเกิดจาก ประวัติศาสตร์ ความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ และความขัดแย้งที่ตกค้าง และวิจัยภัยคุกคามความมั่นคงฯ แสดงให้เห็นว่า ภูมิภาคยุโรปตะวันออก มีโครงสร้างความมั่นคงที่เปราะบาง และมีประวัติศาสตร์การแย่งชิงอิทธิพลระหว่างรัสเซียกับตะวันตกมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต

2. รัฐในภูมิภาคเดียวกันจะมี interdependence ทางด้านความมั่นคงสูง (Security Interdependence) RSCT ชี้ว่ารัฐที่อยู่ใกล้กันทางภูมิศาสตร์จะมีระดับ interdependence ทางความมั่นคงสูง กล่าวคือ ความมั่นคงของรัฐหนึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงของรัฐเพื่อนบ้าน ซึ่งอาจก่อให้เกิดทั้งความร่วมมือหรือความขัดแย้ง โดยเฉพาะเมื่อมีรัฐมหาอำนาจเกี่ยวข้อง และในกรณียุโรปตะวันออก การเข้าเป็นสมาชิก NATO ของโปแลนด์ เช็ก และรัฐบอลติกส่งผลต่อ perception ของรัสเซียอย่างมีนัยสำคัญ เพราะมองว่ารัฐเหล่านี้อาจกลายเป็นฐานทัพหรือตัวแทนของอิทธิพลตะวันตก สิ่งนี้สะท้อนชัดถึงหลัก interdependence ทางความมั่นคงที่อธิบายโดย RSCT

²⁹ Buzan, B., & Waver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.

3. การที่ actor ภายนอกเข้ามาแทรกแซง จะเปลี่ยนพลวัตของ complex (External Penetration and Power Struggles) หนึ่งในประเด็นสำคัญของ RSCT คือ เมื่อมี actor ภายนอก ภูมิภาค เช่น NATO หรือสหรัฐอเมริกา เข้ามามีบทบาทในภูมิภาคใด จะนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลง พลวัตของ regional complex ทั้งในด้านอำนาจ สมดุล และความมั่นคง ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง หรือแม้แต่สงครามตัวแทน (proxy conflict)

กรณี NATO สนับสนุนยูเครนและจอร์เจียในการเข้าเป็นสมาชิกองค์กร สะท้อนการแทรกแซง จากภายนอก ซึ่งนำไปสู่สงครามรัสเซีย-จอร์เจีย ปี 2008 และการผนวกไครเมีย ปี 2014 ทั้งสองกรณี เป็นผลจาก “การแข่งขันเพื่อควบคุมภูมิภาค” ตามที่ RSCT เรียกว่า multi-polar subcomplex ซึ่งรัฐ มหาอำนาจพยายามรักษาหรือขยายอิทธิพลของตน

บริบทเชิงยุทธศาสตร์ของรัสเซีย (Strategic Posture of Russia)

นโยบายด้านความมั่นคงของรัสเซียในช่วงปี 1999–2014 มีความเปลี่ยนแปลงอย่าง มีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในด้านยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศและการดำเนินนโยบายเชิงรุกต่อ การเปลี่ยนแปลงของภูมิภาคยุโรปตะวันออก ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ใน 3 มิติหลัก ดังนี้

1. หลักการแรกการจัดตั้งนโยบายความมั่นคงฉบับใหม่ (ปี 2000 และ 2009) เอกสาร ภัยคุกคามความมั่นคงฯ ระบุว่ารัสเซียได้ปรับปรุง ยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ ในปี 2000 และอีกครั้งในปี 2009 เพื่อรับมือกับภัยคุกคามที่เปลี่ยนแปลงไปจากการขยายตัวของ NATO และการแทรกแซงของชาติตะวันตกในพื้นที่ที่รัสเซียถือว่าเป็น “เขตอิทธิพลของตน” นโยบายเหล่านี้ เน้นการปกป้องอธิปไตยและผลประโยชน์ระดับภูมิภาค รวมถึงการยืนยันสิทธิในการดำเนินการ ทางทหารเพื่อรักษาเสถียรภาพใกล้ชายแดนของตน³⁰ การจัดนโยบายเชิงป้องกันเช่นนี้สะท้อน ลักษณะของ “รัฐหลักใน complex” ที่พยายาม รักษาสถานะและขอบเขตอิทธิพล ของตนไม่ให้ actor ภายนอกเข้ามาครอบงำ³¹

2. หลักการที่สองการฟื้นฟูศักยภาพทางทหาร ในช่วงปี 2000–2014 รัสเซีย ดำเนินการฟื้นฟูและเสริมสร้างศักยภาพกองทัพอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในเขตตะวันตก (Western Military District) และบริเวณที่ติดกับ NATO เช่น คาลินินกราด (Kaliningrad) รวมถึงการเพิ่ม

³⁰ ศิวกร ภูชัยสี. (2558). ภัยคุกคามความมั่นคงและการดำเนินนโยบายของรัสเซียในช่วงปี ค.ศ. 2000-2015 [ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. Thammasat University Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/digital/api/DownloadDigitalFile/download/181842

³¹ Buzan, B., & Waver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.

งบประมาณทางทหารอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ รัสเซียยังเสริมกำลังทางยุทธศาสตร์ เช่น การติดตั้งขีปนาวุธ Iskander-M และการปรับโครงสร้างทางทหารเพื่อตอบสนองภัยคุกคามจากภายนอก การกระทำเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมของรัฐที่ปรับตัวเพื่อรักษาความมั่นคงภายใน complex และแสดงเจตจำนงที่จะไม่ยอมให้ฝ่ายตรงข้ามครอบงำ complex ดังกล่าว

3. หลักการที่สามการใช้สงครามเป็นเครื่องมือทางการเมือง (Military as Political Instrument) รัสเซียได้ใช้กำลังทหารเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์เพื่อปกป้องผลประโยชน์ในพื้นที่ที่มีความเปราะบางในระดับ complex โดยเฉพาะ

- กรณีจอร์เจีย 2008: รัสเซียเข้าแทรกแซงในเชาท์ออสซีเซียหลังจอร์เจียมีท่าทีใกล้ชิดกับ NATO ซึ่งเป็นการส่งสัญญาณว่า รัสเซียพร้อมใช้กำลังเพื่อยับยั้งการขยายอิทธิพลของตะวันตก

- กรณียูเครนและไครเมีย 2014: การผนวกไครเมียและการสนับสนุนกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในยูเครนตะวันออก สะท้อนถึงความพยายามของรัสเซียในการ “restructure” โครงสร้าง complex และขัดขวางการรวมยูเครนเข้ากับตะวันตก

การใช้กำลังทางทหารเช่นนี้ถือเป็นลักษณะของ actor ที่พยายามรักษาอิทธิพลใน complex และลดทอนอำนาจของ actor ภายนอก ตามคำอธิบายของ RSCT ที่ระบุว่าใน complex ที่มีรัฐมหาอำนาจมากกว่าหนึ่งฝ่าย (multi-polar subcomplex) จะเกิดการแข่งขันและปะทะเชิงยุทธศาสตร์³²

เอกสารวิจัยเรื่องภัยคุกคามรัสเซียด้านความมั่นคงด้านการทหาร กรณีศึกษาการติดตั้งระบบขีปนาวุธของนาโตในยุโรปตะวันออก โดย น.ส. ปัญชลี ชุณหงษ์กุล³³ เป็นหนึ่งในงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษาผลกระทบของ NATO ต่อโครงสร้างความมั่นคงของรัสเซียในภูมิภาคยุโรปตะวันออก โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับการรับรู้ภัยคุกคามทางทหาร และการเปลี่ยนแปลงของสมดุลอำนาจระดับภูมิภาค

³² ศิวกร ภูชัยสี. (2558). ภัยคุกคามความมั่นคงและการดำเนินนโยบายของรัสเซียในช่วงปี ค.ศ. 2000-2015 [ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. Thammasat University Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/digital/api/DownloadDigitalFile/download/181842

³³ ปัญชลี ชุณหงษ์กุล. (2555). ภัยคุกคามรัสเซียด้านความมั่นคงทางการเมือง: กรณีศึกษาการติดตั้งระบบป้องกันขีปนาวุธของนาโตในยุโรปตะวันออก [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. Thammasat University Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/digital/api/DownloadDigitalFile/download/173596

ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่า การติดตั้งระบบป้องกันขีปนาวุธของ NATO ในประเทศยุโรปตะวันออก โดยเฉพาะในโปแลนด์และเช็ก สร้างความวิตกกังวลอย่างยิ่งต่อรัสเซีย แม้ว่าฝ่าย NATO จะอ้างว่าเป็นมาตรการเพื่อป้องกันภัยจากประเทศที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ (เช่น อิหร่าน) แต่ในมุมมองของรัสเซีย มาตรการดังกล่าวกลับถูกมองว่าเป็นการรุกร้าพื้นที่อิทธิพลและการคุกคามต่อศักยภาพทางยุทธศาสตร์โดยตรง

งานวิจัยของปัญชลี ชุณห์หังกูรเวส³⁴ เป็นงานวิจัยระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทยที่ให้ภาพสะท้อนเชิงลึกเกี่ยวกับมุมมองของรัสเซียต่อภัยคุกคามทางทหารจาก NATO ในยุโรปตะวันออก จึงเป็นงานที่มีคุณูปการต่อการทำความเข้าใจความรู้สึกรับรู้ของรัสเซียในด้านภัยคุกคามทางทหารจาก NATO และสามารถนำมาใช้เป็นกรณีศึกษาสำหรับการวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลง โครงสร้าง ความมั่นคงระดับภูมิภาคในยุโรปตะวันออก ได้อย่างชัดเจนภายใต้กรอบ RSCT โดยวิจัยฉบับนี้จะมีเนื้อหาส่วนหนึ่งที่อยู่ในบทที่ 4 ของผู้ศึกษา

เหตุการณ์การเมืองในโลกปัจจุบัน โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาส จินาพันธุ์ จัดทำขึ้นในปี 2014³⁵ หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการศึกษาและวิเคราะห์เหตุการณ์ระหว่างประเทศ และเหตุการณ์โลกที่เคลื่อนไหวตลอดเวลาไม่เคยหยุดนิ่ง นอกจากนี้ในหนังสือจะศึกษาถึงแนวคิดของสำนักต่าง ๆ ทฤษฎีและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการเมืองโลกที่นำมาใช้เพื่อความเข้าใจ และเพื่อเป็นแนวทางในการอธิบายและวิเคราะห์สถานการณ์การเมืองโลกทั้งในแง่ของความร่วมมือระหว่างประเทศ และความขัดแย้งระหว่างประเทศของผู้แสดงบทบาทระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามเย็น

“Russian ‘deniable’ intervention in Ukraine: How and why Russia broke the rules. *International Affairs*” โดย Allison Roy³⁶ เป็นบทความวิชาการ (Peer-Reviewed Journal Article) ซึ่งถือเป็น งานวิจัยระดับสูง (หลักฐานชั้นรอง) ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer-review) และตีพิมพ์ในวารสารวิชาการนานาชาติระดับนานาชาติ (Scopus / SSCI-indexed journal) เสนอว่า รูปแบบการเข้าแทรกแซงของรัสเซียในยุคนี้มีลักษณะเป็น “การแทรกแซงแบบปฏิเสธได้” (deniable intervention) คือการดำเนินปฏิบัติการทางทหารและยุทธศาสตร์ข่าวสาร

³⁴ Ibid.

³⁵ เบญจมาส จินาพันธุ์. (2557). เหตุการณ์การเมืองในโลกปัจจุบัน. ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

³⁶ Allison, R. (2014). Russian 'deniable' intervention in Ukraine: How and why Russia broke the rules. *International Affairs*, 90(6), 1255-1297.

โดยไม่ยอมรับอย่างเป็นทางการว่ารัฐรัสเซียมีส่วนเกี่ยวข้อง รัสเซียใช้กำลังทหารไร้เครื่องหมาย (เช่น “ทหารเขียวตัวน้อย”) ปฏิบัติการจิตวิทยา และสงครามข้อมูล (information warfare) เพื่อบรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์โดยไม่เปิดเผยตัว

บทความชี้ว่า แม้รัสเซียจะปฏิเสธความเกี่ยวข้อง แต่พฤติกรรมดังกล่าวเป็นการละเมิดหลักอธิปไตยของรัฐ ตามกฎหมายระหว่างประเทศอย่างชัดเจน โดยเฉพาะบันทึกข้อตกลงบูดาเปสต์ ปี ค.ศ. 1994 ซึ่งรัสเซียเคยลงนามรับรองอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของยูเครน

Allison ยังให้ความสำคัญกับมิติของ การรับรู้ภัยคุกคาม โดยเสนอว่ารัสเซียมองความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้นระหว่าง NATO กับยูเครนว่าเป็นการแทรกซึมเข้าสู่เขตอิทธิพลดั้งเดิมของตน ดังนั้น การดำเนินการในไครเมียและภาคตะวันออกยูเครนจึงไม่ใช่แค่การป้องกันความมั่นคงในระดับรัฐ แต่เป็นการตอบโต้เชิงโครงสร้างต่อการขยายอิทธิพลของ NATO ภายใต้หลักการภูมิรัฐศาสตร์แบบสมดุลอำนาจ

ในบริบทของ ทฤษฎีโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค (RSCT) พฤติกรรมของรัสเซียในวิกฤตยูเครนสามารถอธิบายได้ว่าเป็นการปรับโครงสร้างความมั่นคงในภูมิภาคยุโรปตะวันออกเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของระดับภัยคุกคามที่รับรู้ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์และยุทธศาสตร์ ซึ่งส่งผลให้ระดับ interdependence ด้านความมั่นคงภายในภูมิภาคสูงขึ้น ขณะที่ระดับความไวเนื้อเชื้อใจต่อผู้เล่นภายนอกลดลงอย่างต่อเนื่อง

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 ประเภทของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data Analysis) ซึ่งประกอบด้วยเอกสารวิชาการ บทความทางวิชาการ รายงานจากองค์กรระหว่างประเทศ ข่าวสารทางการเมือง ตลอดจนแถลงการณ์อย่างเป็นทางการจากรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ภายใต้กรอบแนวคิด RSCT ที่พัฒนาโดย Barry Buzan และ Ole Wæver

วิธีการวิเคราะห์จะเน้นการระบุลักษณะของความสัมพันธ์ทางด้านความมั่นคงระหว่างรัฐภายในภูมิภาคยุโรปตะวันออก โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและประเทศเพื่อนบ้าน เช่น โปแลนด์และยูเครน ซึ่งถูกใช้เป็นกรณีศึกษา เพื่อทำความเข้าใจถึงรูปแบบของภัยคุกคาม การปฏิสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์ และแรงขับเคลื่อนเชิงภูมิรัฐศาสตร์ที่ทำให้รัฐต่าง ๆ ถูกเชื่อมโยงอยู่ในโครงสร้างความมั่นคงเดียวกัน

การศึกษานี้ครอบคลุมช่วงเวลาตั้งแต่หลังสงครามเย็นจนถึงช่วงวิกฤตการณ์สำคัญ ได้แก่ สงครามรัสเซีย-จอร์เจีย และการผนวกไครเมีย โดยเน้นช่วงระยะเวลาระหว่างปี 1999 ถึง 2014 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางยุทธศาสตร์อย่างชัดเจนในภูมิภาคยุโรปตะวันออก

3.2 แหล่งข้อมูล

การเก็บข้อมูลของงานวิจัยนี้อาศัยการใช้แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นหลัก โดยมุ่งเน้นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิชาการที่มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งประกอบด้วย

เอกสารทางวิชาการ ได้แก่ หนังสือ ตำรา วารสารวิชาการ และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็น NATO ความมั่นคงของรัสเซีย และแนวคิด RSCT เช่น Buzan and Wæver (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge University Press.

รายงานนโยบายและเอกสารระหว่างประเทศ เช่น รายงานประจำปีของ NATO, เอกสารจากกระทรวงกลาโหมรัสเซีย, สุนทรพจน์ของผู้นำประเทศ และคำแถลงการณ์ระหว่างประเทศองค์การสหประชาชาติ (UN): รายงานจากสภาความมั่นคง กรณีจอร์เจียและยูเครน

ฐานข้อมูลวิชาการออนไลน์ (Academic Databases) เช่น Google Scholar, ฐานข้อมูลของมหาวิทยาลัย เช่น SWU e-Library

ข่าวสารและบทวิเคราะห์จากสื่อมวลชน (News & Media Analysis) เช่น สื่อสากล อาทิ เช่น BBC, Al Jazeera, The Guardian, Reuters

วิทยานิพนธ์/งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Related Theses/Research) เช่น งานวิจัยของ Roy Allison ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (บทความวิชาการ) และวิเคราะห์นโยบาย ผ่านวารสาร International Affairs และสอดคล้องโดยตรงกับการศึกษาความมั่นคงและการตอบโต้ของรัสเซียต่อ NATO

โดยผู้วิจัยคัดเลือกแหล่งข้อมูลตามหลักความน่าเชื่อถือทางวิชาการ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอย่างรอบด้านก่อนนำมาใช้ในการวิเคราะห์

3.3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้จะถูกระบุวิเคราะห์โดยใช้ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่มุ่งทำความเข้าใจเนื้อหา ความหมาย และบริบทของข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในมิติของภาษาทางการเมืองและการรับรู้ภัยคุกคามของรัฐ

1. การคัดเลือกข้อมูล

ผู้วิจัยทำการคัดเลือกเอกสารและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการขยายตัวของ NATO ความสัมพันธ์ระหว่าง NATO-ยูเครน, NATO-โปแลนด์ และท่าทีเชิงนโยบายของรัสเซียในช่วงเวลา 1999-2014 โดยเน้นข้อมูลจาก

- 1) เอกสารนโยบายและคำแถลงของ NATO และรัฐบาลรัสเซีย
- 2) รายงานจากองค์การระหว่างประเทศ
- 3) งานวิจัยวิชาการ วารสาร และบทความวิเคราะห์ที่น่าเชื่อถือ

2. การจำแนกและจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Coding)

เนื้อหาทั้งหมดที่ได้จากแหล่งข้อมูลจะถูกจัดกลุ่มและวิเคราะห์ตามหัวข้อสำคัญภายใต้กรอบ RSCT ได้แก่

- 1) การรับรู้ภัยคุกคาม (Perception of Threat)
- 2) ระดับของการปฏิสัมพันธ์ด้านความมั่นคง (Security Interdependence)
- 3) บทบาทของผู้เล่นภายนอก (External Powers)
- 4) พลวัตของความมั่นคงภายในภูมิภาค (Regional Security Dynamics)

3. การตีความข้อมูล (Interpretation)

ภายใต้กรอบ RSCT ข้อมูลที่ได้รับจะถูกตีความเชิงทฤษฎี โดยเชื่อมโยงเหตุการณ์ นโยบาย และถ้อยแถลงต่าง ๆ เข้ากับความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างความมั่นคงในภูมิภาค ยุโรปตะวันออก ตัวอย่างเช่น

NATO ขยายสมาชิก = ปรับเปลี่ยนโครงสร้าง RSC

ยูเครนแสดงเจตจำนงเข้าร่วม NATO = ภัยคุกคามต่อขอบเขตอิทธิพลรัสเซีย

การผนวกไครเมีย = การตอบโต้เพื่อฟื้นดุลอำนาจ

4. การสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์

ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์จะถูกสังเคราะห์ออกเป็นบทวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ระหว่างสองกรณีศึกษา ได้แก่ โปแลนด์และยูเครน เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบที่ต่างกันตาม ระดับความใกล้ชิดกับ NATO และปฏิกิริยาของรัสเซีย

3.4 การเลือกกรณีศึกษา

ยูเครน

ยูเครนเป็นหนึ่งในกรณีศึกษาที่มีความสำคัญยิ่งในการวิเคราะห์พลวัตของโครงสร้าง ความมั่นคงในภูมิภาคยุโรปตะวันออก โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง ความมั่นคงระดับภูมิภาค (RSCT) ซึ่งเน้นว่าสภาพความมั่นคงของรัฐหนึ่งได้รับอิทธิพลโดยตรง จากพลวัตและปฏิสัมพันธ์กับรัฐใกล้เคียงและกลุ่มอำนาจในภูมิภาคเดียวกัน³⁷

การเลือกยูเครนเป็นกรณีศึกษาในงานวิจัยนี้มีเหตุผลสำคัญหลายประการ ดังนี้

1. ยูเครนในฐานะรัฐกันชน (Buffer State) ระหว่าง NATO กับรัสเซีย

ยูเครนตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญระหว่างรัสเซียและยุโรปตะวันตก ซึ่งทำให้ยูเครนกลายเป็นพื้นที่ที่ทั้งรัสเซียและ NATO ต่างให้ความสำคัญในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ การที่ยูเครนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทั้งสองฝ่ายจึงก่อให้เกิดความตึงเครียดและการแข่งขัน ทางอิทธิพลที่มีผลกระทบโดยตรงต่อโครงสร้างความมั่นคงของภูมิภาค

³⁷ Buzan, B., & Waver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.

2. การเปลี่ยนแปลงหลังการปฏิวัติส้ม (Orange Revolution) ปี 2004

หลังปี 2004 ยูเครนเริ่มแสดงท่าทีชัดเจนมากขึ้นในการใกล้ชิดกับ NATO และสหภาพยุโรป โดยเฉพาะภายใต้รัฐบาลของประธานาธิบดีวิกเตอร์ ยูเซนโก ซึ่งผลักดันให้ยูเครนมีบทบาทมากขึ้นในความร่วมมือด้านความมั่นคงกับ NATO เช่น การเข้าร่วมโครงการ Partnership for Peace (PfP) และแสดงความจำนงเข้าร่วม NATO อย่างเป็นทางการในช่วงปี 2008

3. การตอบโต้จากรัสเซียและการท้าทายโครงสร้างเดิม

ความใกล้ชิดระหว่างยูเครนกับ NATO ถูกมองโดยรัสเซียว่าเป็นภัยคุกคามโดยตรงต่อเขตอิทธิพลของตน ซึ่งนำไปสู่ปฏิกิริยาที่รุนแรง เช่น การผนวกคาบสมุทรไครเมียในปี 2014 และการสนับสนุนกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในภาคตะวันออกของยูเครน การเปลี่ยนแปลงนี้ชี้ให้เห็นถึงการปรับตัวของโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค ซึ่งสอดคล้องกับหลักของ Regional Security Complex Theory ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐภายใต้แรงกดดันเชิงโครงสร้างในภูมิภาคเดียวกัน

4. ยูเครนในฐานะจุดศูนย์กลางของการแข่งขันระหว่างขั้วอำนาจ

ยูเครนมิใช่เพียงรัฐหนึ่งในยุโรปตะวันออก แต่เป็นตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของโครงสร้างความมั่นคงของภูมิภาคโดยรวม ความเปลี่ยนแปลงในจุดยืนทางยุทธศาสตร์ของยูเครนสามารถส่งผลกระทบต่อดุลอำนาจทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก และเป็นตัวแบบที่สำคัญในการทำความเข้าใจการปะทะกันของแนวคิด “โลกตะวันตก” กับ “อิทธิพลของรัสเซีย” ภายใต้ RSCT

โปแลนด์

โปแลนด์เป็นหนึ่งในกรณีศึกษาหลักของงานวิจัยนี้มีความเหมาะสมทั้งในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ (geopolitics) และความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงกับ NATO ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการรับรู้ภัยคุกคามของรัสเซียในบริบทยุโรปตะวันออกภายใต้กรอบทฤษฎีโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค (RSCT)

โปแลนด์ถือเป็นประเทศแรกในกลุ่มอดีตสมาชิกสนธิสัญญาออร์ซอว์ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิก NATO อย่างเป็นทางการในปี 1999 ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการขยายอิทธิพลของ NATO สู่อุโรปตะวันออก การเข้าร่วมของโปแลนด์ไม่ได้มีเพียงนัยทางการทูต แต่ยังมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงเชิงยุทธศาสตร์ในโครงสร้างด้านความมั่นคง เช่น การรับรองแผนการป้องกันทางทหารร่วม และการอนุญาตให้ NATO ใช้พื้นที่ในโปแลนด์สำหรับติดตั้งระบบขีปนาวุธต่อต้าน

ขีปนาวุธ (Ballistic Missile Defense System) ซึ่งทำให้รัสเซียมองว่าเป็นการคุกคามโดยตรงต่อความมั่นคงของตนเอง

จากมุมมองของ RSCT ความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างโปแลนด์กับ NATO ได้ส่งผลกระทบต่อดุลอำนาจในภูมิภาค โดยเพิ่มระดับ interdependence ทางความมั่นคงภายในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก ขณะเดียวกันก็เพิ่มระดับแรงกดดันต่อรัสเซีย ซึ่งเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคเดียวกัน ทั้งนี้ การที่โปแลนด์มีพรมแดนติดกับเบลารุสและยูเครน ซึ่งเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญสำหรับรัสเซีย ยิ่งตอกย้ำถึงความสำคัญของกรณีศึกษาในการทำความเข้าใจพฤติกรรมตอบโต้ของรัสเซีย

ด้วยเหตุนี้ การเลือกโปแลนด์ในฐานะกรณีศึกษาจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งต่อวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่มุ่งวิเคราะห์บทบาทของ NATO และผลกระทบเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นต่อระบบความมั่นคงของรัสเซียในช่วงปี 1999–2014

ตาราง 2 เปรียบเทียบกรณีศึกษา โปแลนด์ vs ยูเครน ภายใต้กรอบ RSCT³⁸

ประเด็นวิเคราะห์	โปแลนด์	ยูเครน
สถานะทางการเมือง	สมาชิก NATO ตั้งแต่ปี 1999 และสมาชิก EU ปี 2004	ไม่ใช่สมาชิก NATO แต่มีความร่วมมือใกล้ชิด โดยเฉพาะหลังปี 2004 (Orange Revolution)
ความสัมพันธ์กับ NATO	มีพันธกรณีอย่างเป็นทางการภายใต้สนธิสัญญา NATO และเป็นจุดยุทธศาสตร์หลักของยุทธศาสตร์ NATO ในยุโรป	เป็นพันธมิตรนอก NATO (partner) ผ่านโครงการ NATO-Ukraine Action Plan แต่ไม่มีพันธกรณีด้านความมั่นคงโดยตรง
การรับรู้ของรัสเซีย	รัสเซียมองว่าโปแลนด์เป็นจุดตั้งฐานยุทธศาสตร์ของ NATO เช่น โครงการติดตั้งระบบขีปนาวุธในโปแลนด์	ยูเครนถูกมองว่าเป็น “รัฐกันชน” ที่สำคัญ และการเคลื่อนไปสู่ตะวันตกถือเป็นภัยคุกคามโดยตรง
การตอบโต้ของรัสเซีย	ใช้ถ้อยคำทางการทูตและมาตรการเชิงการทหาร เช่น เพิ่มกองกำลังในคาลินินกราด	การผนวกไครเมีย ปี 2014 และสนับสนุนกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในดอนบาส

³⁸ Allison, R. (2014). Russian 'deniable' intervention in Ukraine: How and why Russia broke the rules. *International Affairs*, 90(6), 1255-1297. , Blank, S. (2011). *Russia and the current status of NATO missile defense*. Strategic Studies Institute. , Buzan, B., & Waver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.

ตาราง 2 (ต่อ)

ประเด็นวิเคราะห์	โปแลนด์	ยูเครน
บทบาทในโครงสร้าง RSC	เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความมั่นคง ของตะวันตก (Western-led RSC) อย่างเต็มตัว	เป็นพื้นที่ปะทะระหว่างสอง RSC คือ NATO กับรัสเซีย
ลักษณะพลวัตความ มั่นคง	มีความมั่นคงสูงในด้านพันธกรณี ร่วมกับพันธมิตร NATO	มีความเปราะบางสูง และอยู่ในจุดที่ RSCT มองว่าเกิดความขัดแย้งได้ง่าย

บทที่ 4

ผลการศึกษา

4.1 บทนำของบทวิเคราะห์

บทนำสู่กรอบ RSCT และบริบทภูมิรัฐศาสตร์ในยุคหลังสงครามเย็น ความมั่นคงระหว่างประเทศได้เปลี่ยนผ่านจากรูปแบบแบบสองขั้ว (bipolarity) สู่โครงสร้างที่ซับซ้อนมากขึ้น โดยความขัดแย้งและความร่วมมือไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นระหว่างมหาอำนาจเพียงไม่กี่ราย หากแต่แผ่ขยายในระดับภูมิภาค แนวคิด RSCT ซึ่งพัฒนาโดย Barry Buzan และ Ole Wæver เสนอว่าความมั่นคงไม่ใช่เพียงปรากฏการณ์ระดับโลกหรือระดับรัฐเท่านั้น แต่มีมิติระดับ "ภูมิภาค" ที่แยกออกได้ชัดเจน และมีพลวัตเฉพาะตน

ตามแนวคิดของ RSCT โลกถูกแบ่งออกเป็น "กลุ่มความมั่นคงระดับภูมิภาค" (Regional Security Complexes: RSCs) ซึ่งรัฐภายในกลุ่มเหล่านี้ มีความเชื่อมโยงด้านภัยคุกคาม ความไม่มั่นคง และผลประโยชน์ร่วมกันอย่างหนาแน่นกว่ารัฐที่อยู่ภายนอก ตัวแปรสำคัญในการจัดกลุ่ม RSC ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์เชิงความมั่นคง (security interdependence) และ ภูมิศาสตร์ทางยุทธศาสตร์ (strategic geography) ซึ่งทำให้ภัยคุกคามและการตอบสนองมีความเชื่อมโยงกันอย่างมีนัยสำคัญภายในภูมิภาคหนึ่ง ๆ³⁹

ในบริบทของรัสเซีย แนวคิด RSCT ช่วยให้เข้าใจว่ารัสเซียไม่ใช่เพียงแค่รัฐหนึ่งในระบบระหว่างประเทศ แต่เป็น "core state" ของกลุ่ม Post-Soviet Security Complex โดยมีอิทธิพลเหนือกลุ่มรัฐที่เคยเป็นสมาชิกของสหภาพโซเวียต ไม่ว่าจะเป็นยูเครน เบลารุส จอร์เจีย หรือรัฐในเอเชียกลาง รัสเซียจึงมองว่าความมั่นคงของตนผูกพันโดยตรงกับทิศทางนโยบายของรัฐเหล่านี้ และการรักษาอิทธิพลเหนือภูมิภาคนี้จึงเป็นเป้าหมายยุทธศาสตร์ที่สำคัญ

ขณะเดียวกัน NATO ในฐานะองค์กรพันธมิตรทางทหารของโลกตะวันตกซึ่งนำโดยสหรัฐอเมริกา ได้เริ่มขยายขอบเขตอิทธิพลเข้าสู่ยุโรปตะวันออกและกลุ่มประเทศอดีตค่ายคอมมิวนิสต์ ตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา กระบวนการนี้เรียกได้ว่าเป็น overlay หรือการแทรกแซงของอำนาจภายนอกเข้าสู่โครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค ซึ่งในมุมมองของ RSCT นั้น

³⁹ Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.

อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างภายใน RSC เดิม และกระตุ้นให้เกิดภาวะความตึงเครียดทางความมั่นคง⁴⁰

การขยายตัวของ NATO โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของโปแลนด์และยูเครน ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้โครงสร้างความมั่นคงในภูมิภาคยูเรเชียเกิดความสั่นคลอน รัฐเซียมองการเคลื่อนไหวเหล่านี้ว่าเป็นความพยายามจำกัดอิทธิพลของตน และเป็นการคุกคามเชิงยุทธศาสตร์โดยตรง⁴¹ การตอบโต้ของรัฐเซียจึงปรากฏออกมาในรูปของการผนวกดินแดน การใช้กำลังทหาร และการวางยุทธศาสตร์ด้านพลังงานและอาวุธนิวเคลียร์เพื่อถ่วงดุลอำนาจที่เปลี่ยนไป⁴²

การวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ผ่านกรอบ RSCT จึงเปิดพื้นที่ให้มองเห็นพลวัตของความมั่นคงที่มีได้เกิดขึ้นเพียงในระดับรัฐหรือระบบ แต่เป็นผลมาจากโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐภายในภูมิภาค ที่สามารถถูกกระทบจากอำนาจภายนอกและพลวัตภายในอย่างลึกซึ้ง

4.2 กรณีศึกษาการตอบโต้ของรัฐเซีย: ระบบขีปนาวุธในโปแลนด์และยูเครน

หนึ่งในปฏิกิริยาของรัฐเซียที่แสดงให้เห็นถึงความตึงเครียดอย่างมีนัยสำคัญต่อการขยายตัวของ NATO ในยุโรปตะวันออกคือการตอบโต้เชิงยุทธศาสตร์ต่อการติดตั้งระบบป้องกันขีปนาวุธของ NATO ในโปแลนด์และความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่าง NATO กับยูเครน โดยกรณีทั้งสองนี้สะท้อนการรับรู้ของรัฐเซียว่ากำลังเผชิญกับภัยคุกคามต่อเสถียรภาพของตนเองในระดับโครงสร้าง ซึ่งสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนภายใต้กรอบ RSCT

4.2.1 กรณีศึกษา: โปแลนด์

กรณีศึกษา: โปแลนด์ – จากรัฐกันชนสู่แนวหน้า NATO และระบบป้องกันขีปนาวุธและจุดยุทธศาสตร์

โปแลนด์ถือเป็นหนึ่งในรัฐยุโรปตะวันออกที่มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนสมดุลเชิงโครงสร้างของกลุ่มความมั่นคง Post-Soviet ภายใต้กรอบแนวคิด RSCT การเข้าเป็นสมาชิกองค์การ NATO อย่างเป็นทางการในปี 1999 ไม่ใช่เพียงเหตุการณ์ทางการทูตทั่วไป แต่เป็นจุด

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine crisis is the West's fault: The liberal delusions that provoked Putin. *Foreign Affairs*, 93(5), 77-89.

⁴² Smith, M. A. (2022). *Russia and the world: 2022 and beyond*. NATO Defense College Research Paper.

เปลี่ยนที่ทำให้โปแลนด์เปลี่ยนสถานะจาก “รัฐกันชน” (buffer state) ไปสู่ “แนวหน้า” ของพันธมิตรตะวันตกในการจัดวางโครงข่ายความมั่นคงระหว่างประเทศ

การที่ NATO มีแผนติดตั้งระบบขีปนาวุธในโปแลนด์และสาธารณรัฐเช็กตั้งแต่ปี 2007 เป็นต้นมา กลายเป็นประเด็นสำคัญที่กระตุ้นความไม่พอใจจากรัสเซียอย่างชัดเจน แม้ NATO จะให้เหตุผลว่าระบบดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อรับมือกับภัยคุกคามจากรัฐที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ เช่น อิหร่าน แต่ในมุมมองของรัสเซีย การเคลื่อนไหวดังกล่าวเท่ากับเป็นการเข้ามา “ล้อมกรอบ” อิทธิพลทางยุทธศาสตร์ของตนในยุโรปตะวันออก และอาจลดทอนศักยภาพด้านการป้องปรามของรัสเซียโดยตรง⁴³

การลดทอนพื้นที่กันชนเชิงยุทธศาสตร์ของรัสเซีย

ในอดีต โปแลนด์เป็นส่วนหนึ่งของแนวกันชนทางยุทธศาสตร์ของสหภาพโซเวียตที่แยกอิทธิพลของตะวันตกออกจากดินแดนรัสเซีย การที่โปแลนด์เข้าเป็นสมาชิก NATO จึงถูกมองจากมอสโกว่าเป็นการลดทอนพื้นที่ป้องกันตามธรรมชาติ ซึ่งเคยเป็นองค์ประกอบสำคัญในยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของรัสเซียในยุคหลังสงครามโลก ภายใต้อธิปไตย RSCC การเปลี่ยนแปลงนี้มีนัยสำคัญเนื่องจากการลดพื้นที่กันชนคือการเพิ่มระดับ interdependence ด้านภัยคุกคามระหว่างรัฐซึ่งตรงข้ามในภูมิภาคเดียวกัน

โครงสร้าง Overlay จากตะวันตก: NATO ในฐานะ Actor จากภายนอก

RSCC อธิบายว่า เมื่อมี “อำนาจภายนอก” เข้ามาแทรกแซงกลุ่มความมั่นคงระดับภูมิภาค (overlay) โครงสร้างภายในของกลุ่มนั้นอาจเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ ในกรณีนี้ NATO ซึ่งขยายอิทธิพลเข้าสู่โปแลนด์และรัฐอดีตสมาชิก Warsaw Pact ได้เข้ามาแทนที่อิทธิพลดั้งเดิมของรัสเซีย ทำให้บทบาทของรัสเซียในฐานะ “core state” ของ Post-Soviet Security Complex ถูกสั่นคลอนอย่างเด่นชัด

นอกจากนี้ NATO ยังนำเสนอกรอบความมั่นคงแบบตะวันตก ซึ่งเน้นระบบพันธมิตรแบบพหุภาคี เสรีประชาธิปไตย และความร่วมมือข้ามชาติ ซึ่งตรงข้ามกับแบบแผนที่รัสเซียพยายามรักษาไว้ในกลุ่มรัฐอดีตโซเวียตที่เน้นความเป็นศูนย์กลางอำนาจเดี่ยวและอธิปไตยแบบเข้มงวด

⁴³ ปัทมชลิ ชุณหะวัณกุลเวส. (2555). ภัยคุกคามรัสเซียด้านความมั่นคงทางการทหาร: กรณีศึกษาการติดตั้งระบบป้องกันขีปนาวุธของนาโตในยุโรปตะวันออก [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].

การกระตุ้นความหวาดระแวงทางยุทธศาสตร์ของรัสเซีย

ภายหลังจากที่โปแลนด์เข้าร่วม NATO รัฐบาลออร์ชอได้เปิดทางให้มีการติดตั้งระบบป้องกันขีปนาวุธของสหรัฐอเมริกา (Ballistic Missile Defense) บนแผ่นดินโปแลนด์ ซึ่งแม้จะถูกอธิบายว่าเป็นมาตรการต่อต้านภัยคุกคามจากอิหร่าน แต่รัสเซียกลับมองว่าเป็นการคุกคามต่อระบบนิวเคลียร์เชิงยุทธศาสตร์ของตนโดยตรง⁴⁴ ภายใต้ RSCOT การวางระบบเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มระดับ “การทำให้เป็นเรื่องความมั่นคง” (securitization) ของภูมิภาค ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจในระดับโครงสร้างระหว่างรัสเซียกับรัฐที่เคยเป็นพันธมิตรในอดีต

การที่โปแลนด์กลายเป็นแนวหน้า NATO ยังส่งผลในเชิงจิตวิทยาทางยุทธศาสตร์ (strategic psychology) ที่ทำให้รัสเซียปรับท่าทีเชิงรุกมากขึ้นในภูมิภาค เพื่อพยายามรักษาเสถียรภาพของเขตอิทธิพลตน เช่น การเสริมกำลังในแคว้นคาลินินกราด การซ้อมรบ Zapad และการเสริมบทบาทในเบลารุสในฐานะพันธมิตรสำรองทางตะวันตก

โดยสรุป โปแลนด์ในฐานะจุดเปลี่ยนของ RSCOT

โปแลนด์จึงเป็นตัวอย่างของรัฐที่เปลี่ยนสถานะในโครงสร้างความมั่นคงภูมิภาคอย่างชัดเจน การเข้าเป็นสมาชิก NATO ไม่ได้เป็นเพียงการเปลี่ยนพันธมิตร หากแต่เปลี่ยนสมดุลเชิงโครงสร้างของ Post-Soviet Regional Security Complex ทั้งระบบ และก่อให้เกิดการตอบสนองทางยุทธศาสตร์จากรัสเซียที่สะท้อนถึงพลวัตของ RSCOT อย่างลึกซึ้ง

4.2.2 กรณีศึกษา: ยูเครน

กรณีศึกษา: ยูเครน – พรหมแดนเปลี่ยนขั้วของ RSCOT และความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง: วิฤตการณ์ยูเครนในปี 2014

วิฤตการณ์ยูเครนในปี 2014 ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของโครงสร้างความมั่นคงในยุโรปตะวันออก โดยเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการเปลี่ยนแปลงระยะยาวที่เกี่ยวข้องกับการขยายตัวของ NATO และแนวโน้มของยูเครนในการใกล้ชิดกับสหภาพยุโรปและโลกตะวันตกมากขึ้น กระแสเหล่านี้ได้กระทบต่อสมดุลเชิงโครงสร้างที่รัสเซียพยายามรักษาไว้หลังยุคสงครามเย็น ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้อย่างชัดเจนภายใต้กรอบแนวคิด RSCOT ที่มองว่ารัฐต่าง ๆ ในภูมิภาคมีความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงที่พึ่งพาและตอบสนองต่อกันอย่างเป็นระบบ⁴⁵

⁴⁴ Blank, S. (2011). *Russia and the current status of NATO missile defense*. Strategic Studies Institute.

⁴⁵ Buzan, B., & Waver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.

วิกฤตการณ์ยูเครนไม่เพียงสะท้อนความขัดแย้งในระดับภูมิภาคเท่านั้น แต่ยังเป็นภาพแทนของการเผชิญหน้าระหว่างขั้วอำนาจโลก กล่าวคือ โลกตะวันตกที่นำโดย NATO และ EU ได้พยายามขยายอิทธิพลในพื้นที่ที่เคยอยู่ภายใต้การควบคุมของรัสเซีย ในขณะที่รัสเซียก็ตอบโต้ด้วยการใช้ทั้งมาตรการทางการทูต สงครามข้อมูล และปฏิบัติการทางทหารเพื่อรักษาสถานะทางยุทธศาสตร์ของตน ซึ่งให้เห็นว่า “ยูเครน” เป็นรัฐก้นขนที่มีความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างรัสเซียกับโลกตะวันตก เมื่อรัฐบาลยูเครนในขณะนั้นมีแนวโน้มจะลงนามข้อตกลงความร่วมมือกับสหภาพยุโรป และแสดงท่าทีใกล้ชิดกับ NATO รัสเซียจึงรับรู้ถึงภัยคุกคามโดยตรงต่อผลประโยชน์หลักของตนเองในภูมิภาค จนนำไปสู่การผนวกคาบสมุทรไครเมียในเดือนมีนาคม 2014 และการสนับสนุนกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในภาคตะวันออกของยูเครน ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าเป็นการ “ตอบโต้เชิงโครงสร้าง” เพื่อปรับสมดุลใน RSC ยุโรปตะวันออก

จากการวิเคราะห์ในกรอบ RSCT เหตุการณ์ดังกล่าวตอกย้ำว่า ความมั่นคงของรัฐในภูมิภาคไม่ได้ขึ้นอยู่กับเจตจำนงฝ่ายเดียว หากแต่เกิดจากแรงปฏิสัมพันธ์ ความไม่ไว้วางใจ และการแข่งขันทางยุทธศาสตร์ที่ก่อตัวขึ้นจากการรับรู้ภัยคุกคามร่วมกันของรัฐเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ไม่มี “insulator” หรือกลไกกั้นกลางระหว่างอิทธิพลของขั้วอำนาจ⁴⁶ เหตุการณ์การเมืองในโลกปัจจุบัน. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ยูเครนเป็นกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงพลวัตเชิงลึกของทฤษฎี RSCT อย่างชัดเจน และซับซ้อนที่สุดภายหลังสงครามเย็น การเปลี่ยนสถานะของยูเครนจากรัฐก้นขน (buffer state หรือ insulator) ไปสู่พื้นที่แข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างอำนาจตะวันตกกับรัสเซีย ไม่เพียงแต่ส่งผลต่อโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาคของยูเรเชีย แต่ยัง ทำลายต่อสถานะของรัสเซียในฐานะ core state ของกลุ่ม Post-Soviet Security Complex โดยตรง

จาก “Insulator” สู่มหาอำนาจ

ในช่วงหลายทศวรรษหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ยูเครนถูกมองว่าเป็นรัฐก้นขนที่มีบทบาททางภูมิรัฐศาสตร์ในการรักษาสันติภาพระหว่างอิทธิพลของรัสเซียและโลกตะวันตก อย่างไรก็ตาม การที่ยูเครนเริ่มแสดงออกถึงความตั้งใจในการเข้าเป็นสมาชิก NATO และสหภาพ

⁴⁶ เบญจมาศ จินาพันธุ์. (2557). เหตุการณ์การเมืองในโลกปัจจุบัน. ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ยุโรปอย่างชัดเจน โดยเฉพาะภายหลังการปฏิวัติ Maidan ในปี 2014 ได้สร้างความตื่นตระหนกต่อรัสเซีย ซึ่งมองว่าการเคลื่อนไหวเช่นนี้เป็นการสูญเสียขอบเขตอิทธิพลในเชิงโครงสร้างและถาวร⁴⁷

ในกรอบ RSCT การที่รัฐกันชนอย่างยูเครนถูก “ดึง” เข้าสู่ขั้วอำนาจตะวันตก ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงระดับโครงสร้าง (structural shift) ที่มีศักยภาพในการเปลี่ยนสมดุลของทั้งกลุ่มความมั่นคงระดับภูมิภาค เพราะการหันเหแนวนโยบายของยูเครนหมายถึงการลดทอนอิทธิพลของรัสเซีย และเสริมสร้างความเชื่อมโยงกับ NATO ซึ่งเป็น external overlay actor ที่ทรงพลัง

การตอบโต้เชิงรุกของรัสเซีย

การตอบสนองของรัสเซียต่อการเปลี่ยนแนวโน้มของยูเครนจึงมาในรูปแบบของปฏิบัติการเชิงรุกอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการผนวกไครเมียในปี 2014 หรือการรุกรานเต็มรูปแบบในปี 2022 เหตุการณ์เหล่านี้สะท้อนความพยายามของรัสเซียในการคงสถานะ core state ภายใน Post-Soviet Regional Security Complex โดยการใช้กำลังเป็นกลไกหนึ่งในการรักษาสมดุลเชิงโครงสร้าง และต้านทานการแทรกแซงของอำนาจภายนอก⁴⁸

ในเชิง RSCT การใช้กำลังของรัสเซียต่อยูเครนไม่ใช่เพียงการปกป้องอธิปไตยหรือผลประโยชน์แห่งชาติในระดับรัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นการตอบโต้ต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาค ซึ่งอาจทำให้รัสเซียสูญเสียฐานอำนาจในเชิงยุทธศาสตร์โดยถาวร การที่ยูเครนกลายเป็นจุดรวมของความขัดแย้งสะท้อนให้เห็นถึงระดับสูงของการ securitization ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคยูเรเชีย

⁴⁷ Charap, S., & Colton, T. J. (2017). *Everyone loses: The Ukraine crisis and the ruinous contest for post-Soviet Eurasia*. Routledge.

⁴⁸ Kaczmarek, M. (2022). Russia's war in Ukraine and the new European security order. *European View*, 21(1), 16-23.

การเปลี่ยนตัวของระบบความมั่นคงในภูมิภาค

ผลที่ตามมาของความขัดแย้งในยูเครนไม่เพียงส่งผลกระทบต่อยูเครนหรือรัสเซียเท่านั้น แต่ยังกระทบต่อโครงสร้างความมั่นคงของยุโรปตะวันออกในภาพรวม โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของกระบวนการ re-securitization ที่มีลักษณะเชิงโครงสร้าง กล่าวคือ รัสเซียในยุโรปตะวันออกเริ่มกลับมาให้ความสำคัญกับภัยคุกคามทางทหารจากรัสเซียอีกครั้ง ซึ่งส่งผลให้ NATO มีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทั้งในแง่การเสริมกำลัง การวางโครงข่ายป้องกันล่วงหน้า และการขยายพันธมิตร⁴⁹

นอกจากนี้ ความเป็นปึกแผ่น (cohesion) ของ NATO ก็ยิ่งแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นจากการมีศัตรูร่วมที่ชัดเจน ในขณะที่รัฐสมาชิกอย่างฟินแลนด์และสวีเดนที่เคยเป็นกลาง ก็ยื่นขอเข้าเป็นสมาชิก NATO ภายหลังจากการรุกรานยูเครนโดยรัสเซีย นี่คือนัยของการตอบสนองในระดับระบบ (systemic response) ต่อการเปลี่ยนตัวของรัฐในโครงสร้างภูมิภาคตามกรอบ RSCT

สรุป ยูเครนในฐานะจุดปะทะของโครงสร้างความมั่นคง

กรณียูเครนแสดงให้เห็นถึงพลวัตภายในของ RSCT อย่างเด่นชัดที่สุด โดยยูเครนไม่ได้เป็นเพียงสนามรบทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นสนามแข่งขันด้านอิทธิพลทางโครงสร้างระหว่างรัสเซียในฐานะ core state กับ NATO ในฐานะ external overlay actor ผลของความขัดแย้งนี้จึงมิใช่เพียงการเปลี่ยนแปลงภายในรัฐหนึ่ง แต่เป็นการสั่นคลอนโครงสร้างความมั่นคงของภูมิภาคยูเรเชียโดยรวม

4.3 การเปรียบเทียบระหว่างสองกรณี

ตาราง 3 การเปรียบเทียบระหว่างสองกรณี

ประเด็น	โปแลนด์	ยูเครน
สถานะใน NATO	สมาชิกเต็มรูปแบบตั้งแต่ 1999	ไม่ใช่สมาชิก แต่ใกล้ชิด
ปฏิกิริยารัสเซีย	คัดค้านแต่ไม่ใช้กำลัง	ใช้กำลังทางทหาร
ความเปลี่ยนแปลงใน RSC	ขยายขอบเขต NATO	สร้างจุดเสียดุล
แบบแผนมิตร-ศัตรู	เป็นมิตรตะวันตก	เป็นจุดปะทะอิทธิพล

⁴⁹ Smith, M. A. (2022). *Russia and the world: 2022 and beyond*. NATO Defense College

4.4 ผลสะท้อนต่อโครงสร้างความมั่นคงของรัสเซียในมุม RSCT

ภายใต้กรอบ RSCT ของ Buzan และ Wæver การขยายตัวของ NATO ไม่ได้เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงเชิงยุทธศาสตร์ทั่วไป หากแต่ก่อให้เกิด “แรงกระเพื่อม” เชิงโครงสร้างที่สั่นคลอนสถานะของรัสเซียภายใน Post-Soviet Regional Security Complex อย่างลึกซึ้ง RSCT ชี้ให้เห็นว่าความมั่นคงระดับภูมิภาคคือ ระบบที่มีพลวัตสูง ซึ่งรัฐภายในมีความสัมพันธ์ด้านภัยคุกคามที่พึงพาและส่งอิทธิพลต่อกัน เมื่ออำนาจจากภายนอกแทรกแซงอย่างลึกซึ้ง ระบบนี้ย่อมเปลี่ยนไปในสามมิติหลัก ดังที่ปรากฏในกรณีของรัสเซีย

1. การสั่นคลอนสถานะ Core State

รัสเซียซึ่งเคยเป็น core state หรือรัฐศูนย์กลางของ Post-Soviet Complex พบว่าตนเองไม่สามารถดำรงอิทธิพลเหนือรัฐกันชนหรือรัฐบริวารได้อีกต่อไป กระบวนการนี้เด่นชัดจากการที่รัฐสำคัญในแนวกันชน เช่น โปแลนด์ ยูเครน และรัฐบอลติก ได้หันเหแนวนโยบายไปยัง NATO และสหภาพยุโรปอย่างต่อเนื่อง

ในมุม RSCT เมื่อรัฐที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของ “core” เลือกเปลี่ยนขั้วหรือผนวกเข้ากับกลุ่มอื่น การจัดระเบียบของ complex ย่อมเปลี่ยนไปโดยอัตโนมัติ ทำให้รัสเซียสูญเสียบทบาทในการกำหนดวาระด้านความมั่นคงในภูมิภาค และกลายเป็นเพียง “หนึ่งในรัฐ” ที่ต้องเผชิญกับภัยคุกคามแทนที่จะควบคุมมัน

2. ภัยคุกคามที่เปลี่ยนจาก “อ้อม” สู่ “ตรง”

ตามหลักภูมิรัฐศาสตร์ รัสเซียพึ่งพา “แนวกันชน” ที่ทอดยาวระหว่างตนเองกับอำนาจตะวันตกมาตั้งแต่สมัยจักรวรรดิ เมื่อรัฐกันชนเหล่านี้กลายเป็นสมาชิก NATO ความห่างเชิงยุทธศาสตร์ (strategic depth) ของรัสเซียจึงลดลงอย่างมาก ทำให้ภัยคุกคามที่เคยอยู่ “นอกรัศมี” กลายเป็นภัยคุกคาม “เชิงตรง” ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการรับรู้ด้านความมั่นคงของมอสโก⁵⁰

ความเปลี่ยนแปลงนี้ยังส่งผลกระทบต่อโครงสร้างภายในของกลุ่มความมั่นคง Post-Soviet โดยเฉพาะในแง่ที่รัสเซียไม่สามารถใช้แนวกันชนในการจัดการหรือบรรเทาความตึงเครียดกับ NATO ได้อีกต่อไป ดังนั้น ความขัดแย้งในภูมิภาคจึงทวีความเข้มข้นขึ้นโดยไม่มีตัวกลางหรือพื้นที่รองรับ

⁵⁰ Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.

3. วงจร Security Dilemma และการแข่งขันทางทหาร

ในมุมมองของ neorealism และ RSCT การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้นำไปสู่การขยายตัวของวงจร security dilemma อย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ ความพยายามของ NATO ในการปกป้องพันธมิตรตนเองผ่านการขยายสมาชิก การวางระบบป้องกันขีปนาวุธ และการซ้อมรบร่วม กลับถูกตีความโดยรัสเซียว่าเป็นภัยคุกคามเชิงรุก⁵¹ ส่งผลให้รัสเซียตอบโต้ด้วยการเพิ่มงบประมาณทางทหาร การเสริมกำลังในชายแดนตะวันตก และการใช้นโยบายกองกำลังล่วงหน้าในเบลารุสและทะเลดำ

ภายใต้ RSCT สถานการณ์นี้คือการเปลี่ยนจากระบบสมดุลประจวบ ไปสู่ระบบความมั่นคงแบบเผชิญหน้ากันตรง ๆ (confrontational security complex) ซึ่งทำให้ภูมิภาคยูเรเชียตะวันตกกลืนไถลเข้าสู่วงจรของความหวาดระแวง การแข่งขันทางทหาร และศักยภาพในการปะทะกันทางยุทธศาสตร์ที่รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ

ผลของการขยายตัวของ NATO ต่อรัสเซียจึงมิใช่แค่ปัญหาเชิงยุทธศาสตร์ในระยะสั้น แต่เป็นการสั่นคลอนสถานะเชิงโครงสร้างในระดับภูมิภาคอย่างลึกซึ้ง การลดอิทธิพลในฐานะ core state การถูกเปิดหน้าตรงกับภัยคุกคาม และการติดอยู่ในวงจร security dilemma ทำให้รัสเซียเผชิญกับความท้าทายทั้งภายในและภายนอกต่อโครงสร้างความมั่นคงของตนในแบบที่ไม่เคยเป็นมาก่อนในยุคหลังสงครามเย็น

4.5 สรุปบทวิเคราะห์

ภายใต้กรอบแนวคิด RSCT ของ Barry Buzan และ Ole Wæver การขยายตัวของ NATO ไม่อาจถูกมองว่าเป็นเพียงการเพิ่มจำนวนสมาชิกในองค์การพันธมิตรทางทหารเท่านั้น หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง (structural transformation) ที่ส่งผลลึกซึ้งต่อการจัดระเบียบของระบบความมั่นคงระดับภูมิภาค (regional security architecture) โดยเฉพาะในภูมิภาคยูเรเชียตะวันออก

แนวคิดหลักของ RSCT ชี้ว่า ความมั่นคงระดับภูมิภาค มีลักษณะเป็นระบบย่อยในโครงสร้างโลก ซึ่งรัฐภายในระบบมีความเชื่อมโยงกันผ่านภัยคุกคามร่วม (security interdependence) และพัฒนาความสัมพันธ์อย่างหนาแน่นกว่ากับรัฐที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงมากกว่ารัฐที่อยู่ไกลออกไป เมื่อมีการแทรกแซงจาก external actor อย่าง NATO เข้ามาเปลี่ยนแปลงพลวัตภายใน complex

⁵¹ Waltz, K. N. (2000). Structural realism after the Cold War. *International Security*, 25(1), 5-41.

เดิม ย่อมเกิดการจตุระเบียบใหม่ของดุลอำนาจ (balance of power) และความสัมพันธ์ด้านภัยคุกคาม ซึ่งอาจกระทบต่อสถานะของรัฐศูนย์กลาง (core state) ได้โดยตรง

กรณีของรัสเซียถือเป็นภาพสะท้อนอย่างชัดเจนของกระบวนการนี้ โดยเดิมที่รัสเซียดำรงบทบาทเป็นศูนย์กลางของ Post-Soviet Regional Security Complex ทั้งในเชิงอิทธิพลทางทหาร การเมือง และอัตลักษณ์ทางยุทธศาสตร์ (strategic identity) อย่างไรก็ตาม การที่ NATO ค่อย ๆ ขยายอิทธิพลเข้ามาสู่รัฐกันชนที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัสเซีย เช่น โปแลนด์และยูเครน ได้สั่นคลอนสมดุลของระบบดังกล่าวอย่างลึกซึ้ง

ในกรณีของโปแลนด์ การเข้าร่วม NATO ในปี 1999 มิได้เป็นเพียงการย้ายขั้วทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นการ “ลดพื้นที่กันชนเชิงยุทธศาสตร์” ซึ่งทำให้ความมั่นคงของรัสเซียถูกท้าทายจากระยะประชิด ส่วนกรณียูเครน การเคลื่อนไปสู่ฝั่งตะวันตก โดยเฉพาะหลังปี 2014 จนถึงการรุกรานของรัสเซียในปี 2022 ได้เปลี่ยนสถานะของยูเครนจาก “รัฐคั่นกลาง” (insulator state) ไปสู่ “พื้นที่ปะทะของ complex สองขั้ว” (inter-complex confrontation) อย่างชัดเจน

การเปลี่ยนแปลงของรัฐหนึ่งจึงสามารถส่งผลกระทบในลักษณะ spillover หรือ “แรงสะเทือนผ่านระบบ” ได้ตามที่ RSCT คาดการณ์ไว้ กล่าวคือ เมื่อรัฐหนึ่งใน complex เปลี่ยนขั้วความสัมพันธ์ทางยุทธศาสตร์ ความเปลี่ยนแปลงนั้นจะกระทบต่อทั้งโครงสร้างภายใน complex และพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่าง complex ที่อยู่ติดกัน ตัวอย่างของโปแลนด์และยูเครนจึงตอกย้ำให้เห็นว่า RSCT มิใช่เพียงกรอบแนวคิดในการจัดจำแนกภูมิภาคเท่านั้น แต่ยังสามารถอธิบายพลวัตและการปรับตัวของระบบความมั่นคงในเชิงลึกได้อย่างแม่นยำ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งทำความเข้าใจถึงพลวัตของระบบความมั่นคงในยุโรปตะวันออก ภายใต้บริบทการขยายตัวขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (NATO) ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัสเซียในช่วงหลังสงครามเย็น โดยใช้กรอบทฤษฎีโครงสร้างความมั่นคงระดับภูมิภาค RSCT ของ Buzan และ Waever เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและเชิงอำนาจ โดยมีโปแลนด์และยูเครนเป็นกรณีศึกษาหลักเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบในระดับที่แตกต่างกันระหว่างรัฐสมาชิก NATO กับรัฐกันชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิก

จากการศึกษาพบว่า การขยายตัวของ NATO นับตั้งแต่ปี 1999 เป็นต้นมา มิได้เป็นเพียงกระบวนการเชิงปริมาณในการเพิ่มจำนวนสมาชิกเท่านั้น หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง (structural transformation) อย่างลึกซึ้งของภูมิทัศน์ด้านความมั่นคงในยุโรปตะวันออก โดยเฉพาะในระดับของ RSC ซึ่งในอดีตเคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัสเซียในฐานะ “รัฐแกนกลาง” (core state) ของ post-Soviet complex การขยายตัวของ NATO จึงมีลักษณะเป็นการสั่นคลอนดุลแห่งอำนาจในภูมิภาคและส่งผลให้รัสเซียรับรู้ภัยคุกคามเชิงยุทธศาสตร์ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนำไปสู่ปฏิบัติการเชิงรุกในหลายมิติ ทั้งด้านการเมือง การทหาร และการปฏิบัติการแบบไม่เปิดเผย (deniable operations)

รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในภูมิภาค (interstate patterns) ก็ได้เปลี่ยนแปลงจากความคลุมเครือในอดีต กลายเป็นโครงสร้างที่แบ่งชัดอย่างชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแบบแผนมิตร-ศัตรู (amity-enmity patterns) ที่ถูกนิยามใหม่ผ่านการจัดทำที่ทางภูมิรัฐศาสตร์ ตัวอย่างเช่น โปแลนด์ได้เปลี่ยนสถานะจากรัฐก้ำกึ่งในยุคหลังคอมมิวนิสต์ กลายมาเป็นพันธมิตรหลักของ NATO ที่มีบทบาทในการผลักดันการขยายอิทธิพลขององค์กรดังกล่าวเข้าสู่ภูมิภาค ในขณะที่ยูเครน แม้จะไม่ใช่สมาชิก NATO อย่างเป็นทางการ แต่การเลือกเดินนำไปสู่ความร่วมมือกับตะวันตก โดยเฉพาะหลังการปฏิวัติส้ม (Orange Revolution) ในปี 2004 ทำให้ประเทศนี้กลายเป็นสมรภูมิของการแย่งชิงอิทธิพลระหว่าง NATO และรัสเซีย

กรณีของยูเครนสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของเสถียรภาพในระบบความมั่นคงระดับภูมิภาค (regional security volatility) และตอกย้ำบทบาทของรัฐกันชน (buffer state) ในฐานะกลไกสำคัญในการรักษาสมดุลภายใน complex เดิม เมื่อยูเครนเปลี่ยนจากการรักษาความเป็นกลางไปสู่การเข้าร่วมกับกลุ่มตะวันตก สถานะเชิงยุทธศาสตร์ของประเทศจึงถูกทำลาย

ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงในปี 2014 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการล่มสลายของสมดุลทางความมั่นคงในภูมิภาค และนำไปสู่การสถาปนา complex รูปแบบใหม่ที่มีลักษณะเผชิญหน้ากันระหว่างตะวันตกกับรัสเซีย

ผลการศึกษายืนยันว่า RSCT เป็นกรอบทฤษฎีที่มีศักยภาพในการอธิบายความเปลี่ยนแปลงของภูมิภาคยุโรปตะวันออกในช่วงเวลาดังกล่าวอย่างเป็นระบบ เนื่องจากสามารถวิเคราะห์ได้ทั้งระดับโครงสร้างของภูมิภาค ระดับปฏิสัมพันธ์ของรัฐ และระดับการรับรู้ภัยคุกคาม (threat perception) โดยเฉพาะในบริบทที่มี external actor อย่าง NATO เข้ามาเป็นผู้ปรับสมดุลจากภายนอก ซึ่งทำให้ภูมิภาคที่เคยถูกรอบำโดยรัฐแกนกลางอย่างรัสเซีย ต้องเผชิญกับสภาวะ "โครงสร้างทับซ้อน" (overlay) และความขัดแย้งที่ยืดเยื้อ

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างความมั่นคงในยุโรปตะวันออกในช่วงปี 1999–2014 ไม่สามารถเข้าใจได้เพียงจากการศึกษาระดับรัฐแต่ละรัฐ หากต้องมองผ่านระดับภูมิภาคที่มีพลวัตภายในอันซับซ้อน ซึ่ง RSCT ช่วยทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในรูปแบบที่ไม่ใช่เส้นตรง (non-linear interactions) และเผยให้เห็นรากเหง้าของความขัดแย้งในเชิงระบบที่ส่งผลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นพลวัตของความมั่นคงในภูมิภาคยุโรปตะวันออกภายใต้กรอบแนวคิด RSCT ผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาระดับจุลภาคเพื่อวิเคราะห์การรับรู้ของประชาชนต่อภัยคุกคามและความมั่นคง แม้ RSCT จะเน้นการวิเคราะห์ในระดับรัฐและโครงสร้างภูมิภาค แต่ในบริบทของโลกยุคใหม่ที่สื่อสารมวลชนและเทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสูง การศึกษาควรขยายลงสู่ระดับจุลภาค โดยเฉพาะ perception-based research ที่เน้นการรับรู้ของประชาชนในรัฐที่เป็นจุดปะทะ เช่น ยูเครน โปแลนด์ หรือรัฐชายแดนอื่น ๆ การเข้าใจว่าประชาชนในพื้นที่รับรู้ภัยคุกคามอย่างไร มีท่าทีต่อ NATO หรือรัสเซียในลักษณะใด จะช่วยเสริมความเข้าใจเชิงคุณภาพที่อาจไม่ปรากฏชัดในระดับมหภาค ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์เชิงพฤติกรรมความมั่นคงในอนาคต

2. การศึกษาเปรียบเทียบกับ RSC อื่นเพื่อทดสอบขอบเขตของ RSCT เพื่อทดสอบความแข็งแกร่ง (robustness) และข้อจำกัดของ RSCT ในฐานะกรอบแนวคิด ผู้วิจัยแนะนำให้มีการเปรียบเทียบกับกรณีของ RSC อื่น ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเกาหลีเหนือ-เกาหลีใต้-

ญี่ปุ่นใน Northeast Asian RSC กรณีอิหร่าน-ซาอุดีอาระเบียใน Middle Eastern RSC หรือภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีอิทธิพลของจีนและสหรัฐฯ ในลักษณะ overlay

5.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ว่า การขยายอิทธิพลของ NATO ส่งผลต่อโครงสร้างความมั่นคงของภูมิภาคและกระตุ้นปฏิกิริยาตอบโต้จากรัสเซียอย่างมีนัยสำคัญ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ควรพิจารณามีดังนี้

1. เสริมสร้างกลไกความร่วมมือระดับภูมิภาคที่ไม่เน้นชั่วคราว (non-aligned regional mechanisms) ในบริบทที่ภูมิภาคยุโรปตะวันออกเฉียงใต้ถูกแบ่งขั้วอย่างชัดเจน การส่งเสริมกลไกความร่วมมือด้านความมั่นคงที่ไม่ขึ้นกับ NATO หรือรัสเซีย เช่น การเจรจาพหุภาคีระดับภูมิภาคที่มีรัฐขนาดกลางเป็นแกนกลาง (เช่น ฟินแลนด์ หรือออสเตรีย) อาจช่วยสร้างช่องทางการลดแรงเสียดทานและคลายความตึงเครียดทางยุทธศาสตร์ ลดความเสี่ยงของการเกิดวงจร security dilemma ที่นำไปสู่ความขัดแย้ง

2. ปรับนโยบายขยายพันธมิตรให้คำนึงถึงผลกระทบเชิงโครงสร้าง ผู้กำหนดนโยบายด้านความมั่นคงของ NATO ควรตระหนักว่า การรับสมาชิกใหม่หรือเข้าไปมีบทบาทในรัฐกั้นชน ไม่ใช่เพียงการสร้างเสถียรภาพแบบเส้นตรง แต่เป็นการเปลี่ยนดุลอำนาจของทั้ง RSC ซึ่งอาจสร้างแรงสะท้อนกลับที่รุนแรง (reactive backlash) จากฝ่ายตรงข้าม การดำเนินนโยบายจึงควรมีลักษณะ phased integration หรือแผนการเปลี่ยนผ่านที่ค่อยเป็นค่อยไป และต้องมีการสื่อสารกับประชาคมระหว่างประเทศเพื่อหลีกเลี่ยงการตีความว่าเป็นภัยคุกคามโดยตรง

3. ส่งเสริมการรับรู้ภัยคุกคามร่วม (shared threat perception) ผ่านเครื่องมือด้าน soft power รัฐในภูมิภาค รวมถึงองค์กรระหว่างประเทศ ควรลงทุนในนโยบาย soft power เช่น การศึกษา การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และความร่วมมือด้านมนุษยธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมและลด perception gap ที่มักเป็นจุดเริ่มต้นของความหวาดระแวงในเชิงความมั่นคง การสร้างภาพของ “ภัยคุกคามร่วม” (เช่น การก่อการร้าย ความไม่มั่นคงทางไซเบอร์ หรือโรคระบาด) อาจช่วยเปลี่ยนแบบแผนมิตร-ศัตรูในบางระดับ และเปิดโอกาสให้เกิดความร่วมมือข้ามชั่วคราวได้

5.3 ข้อจำกัดของการวิจัย

แม้ว่างานวิจัยนี้จะสามารถนำเสนอการวิเคราะห์ผลกระทบของการขยายตัวของ NATO ต่อโครงสร้างความมั่นคงของรัสเซียได้อย่างครอบคลุมในระดับหนึ่ง แต่ยังมีข้อจำกัดที่สำคัญซึ่งควรได้รับการพิจารณา ดังนี้

1. ข้อจำกัดของข้อมูลทุติยภูมิ

งานวิจัยฉบับนี้อาศัยข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิเป็นหลัก เช่น เอกสารทางวิชาการ บทวิเคราะห์ และรายงานจากสถาบันนโยบายระหว่างประเทศ ซึ่งแม้จะมีความน่าเชื่อถือในระดับหนึ่ง แต่ก็มีความเสี่ยงที่ข้อมูลดังกล่าวจะสะท้อนมุมมองเฉพาะฝั่งหรือมีอคติทางภูมิรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรัสเซีย NATO และสหรัฐอเมริกา อคติดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความพลวัตความมั่นคง และลดความแม่นยำในการประเมินลักษณะจริงของแบบแผนมิตร-ศัตรูในแต่ละบริบท

2. ข้อจำกัดด้านช่วงเวลาและพลวัตหลังปี 2014

แม้ว่ากรณียูเครนในปี 2014 (การผนวกไครเมีย) จะถูกนำมาใช้เป็นจุดวิเคราะห์สำคัญ แต่เหตุการณ์เชิงยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นหลังจากนั้น โดยเฉพาะการรุกรานยูเครนในปี 2022 และการตอบสนองของ NATO ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การส่งอาวุธ การขยายกองกำลัง และการเปลี่ยนแปลงท่าทีของรัสเซียในภูมิภาค (เช่น ฟินแลนด์และสวีเดน) ยังอยู่นอกขอบเขตการวิเคราะห์เชิงลึกของงานวิจัยนี้ พลวัตดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบเชิงโครงสร้างต่อระบบ RSC อย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น การตีความข้อค้นพบจึงควรพิจารณาบนพื้นฐานของข้อจำกัดด้านช่วงเวลาการศึกษา

บรรณานุกรม

- Acharya, A. (2007). The emerging regional architecture of world politics. *World Politics*, 59(4), 629-652.
- Allison, R. (2014). Russian 'deniable' intervention in Ukraine: How and why Russia broke the rules. *International Affairs*, 90(6), 1255-1297.
- Blank, S. (2011). *Russia and the current status of NATO missile defense*. Strategic Studies Institute.
- Buzan, B. (1983). *People, states, and fear: The national security problem in international relations*. University of North Carolina.
- Buzan, B. (1991). *People, states and fear: An agenda for international security studies in the post-Cold War era* (2nd ed.). Harvester Wheatsheaf.
- Buzan, B., & Waver, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press.
- Charap, S., & Colton, T. J. (2017). *Everyone loses: The Ukraine crisis and the ruinous contest for post-Soviet Eurasia*. Routledge.
- Grabowski, W. (2020). Application of the regional security complex theory for security analysis in the Persian Gulf. *Athenaeum: Polish Political Science Studies*, 68(4), 18-31.
- Kaczmarek, M. (2022). Russia's war in Ukraine and the new European security order. *European View*, 21(1), 16-23.
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W. W. Norton & Company.
- Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine crisis is the West's fault: The liberal delusions that provoked Putin. *Foreign Affairs*, 93(5), 77-89.
- MGR Online. (2565, 25 มีนาคม). "ธีระชัย" เผยเอกสารลับสหรัฐฯ เคยรับปากรัสเซียไม่ขยายเขตนาโตแม้แต่นิ้วเดียว. <https://mgronline.com/politics/detail/9650000029360>
- Moravcsik, A. (1997). Taking preferences seriously: A liberal theory of international politics. *International Organization*, 51(4), 513-553.
- Smith, M. A. (2020). *Russia and NATO: A relationship in crisis*. Routledge.

- Smith, M. A. (2022). *Russia and the world: 2022 and beyond*. NATO Defense College Research Paper.
- Trenin, D. (2011). *Post-imperium: A Eurasian story*. Carnegie Endowment for International Peace.
- Waltz, K. N. (2000). Structural realism after the Cold War. *International Security*, 25(1), 5-41.
- Wilson, A. (2014). *Ukraine crisis: What it means for the West*. Yale University Press.
- ณรงค์กร มโนจันทร์เพ็ญ. (2567, 16 พฤษภาคม). หรือจอร์เจียจะเป็น 'ยูเครน 2'? สมรภูมิแข่งขัน อิทธิพลรัสเซีย-สหรัฐฯ และพันธมิตรชาติตะวันตก. The Standard. <https://thestandard.co/georgia-potential-battleground-russia-us-western-influence/>
- โต๋ ประชาไท. (2551, 9 สิงหาคม). สงครามรัสเซีย-จอร์เจีย กับฉากหลังปัญหาเชื้อชาติและพลังงาน. ประชาไท. <https://prachatai.com/journal/2008/08/17663>
- เบญจมาศ จินาพันธุ์. (2557). เหตุการณ์การเมืองในโลกปัจจุบัน. ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปัญชลี ชุณหะวัณ. (2555). ภัยคุกคามรัสเซียด้านความมั่นคงทางการทหาร: กรณีศึกษาการติดตั้งระบบป้องกันขีปนาวุธของนาโตในยุโรปตะวันออก [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. Thammasat University Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/digital/api/DownloadDigitalFile/download/173596
- พงศ์พล ชื่นเจริญ. (2566, 26 ธันวาคม). 32 ปี 'สงครามเย็น' สิ้นสุด ย้อนประวัติศาสตร์โซเวียต จากวันที่ยิ่งใหญ่สู่วันล่มสลาย. The Standard. <https://thestandard.co/32-years-the-end-of-the-cold-war/>
- รภัทรา ธิโสธร. (2559). แนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: การจัดกลุ่มทางความคิดและสาระสำคัญจากแนวคิดกระแสหลักช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 7(2), 118-151.
- ศิวกร ภูชัยสี. (2558). ภัยคุกคามความมั่นคงและการดำเนินนโยบายของรัสเซียในช่วงปี ค.ศ. 2000-2015 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. Thammasat University Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/digital/api/DownloadDigitalFile/download/181842
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2560). การกลับสู่ความเป็นมหาอำนาจของรัสเซีย: ศึกษากรณีวิกฤตการณ์ไครเมีย. จุลสารความมั่นคงศึกษา, 9(12), 185-186.